

КУРС ЛЕКЦІЙ ДЛЯ АРБІТРАЖНИХ КЕРУЮЧИХ

«Правове регулювання
відносин неплатоспроможності
(банкрутства) фізичних осіб»

За участі

Цю публікацію зроблено в рамках Проєкту ЄС «Право-Justice» та за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є відповідальністю Національної асоціації арбітражних керуючих України і не обов'язково відображає офіційну позицію Європейського Союзу.

Зміст

Тематичний план.....	5
Лекція 1. Новели законодавчого регулювання відносин банкрутства. Фізична особа як суб'єкт банкрутства	6
Лекція 2. Принципи права банкрутства фізичних осіб.....	10
Лекція 3. Міжнародний досвід регулювання неплатоспроможності (банкрутства) фізичних осіб	15
Лекція 4. Особливості національної моделі банкрутства фізичних осіб в контексті доступності, вартості, строків та ефективності	23
Поняття доступності процедури неплатоспроможності фізичної особи	23
Територіальна наближеність судів	24
Розумний строк розгляду справи	24
Витрати фізичної особи в процедурі неплатоспроможності	25
Лекція 5. Арбітражний керуючий та адвокат у справах про неплатоспроможність фізичних осіб.....	27
Загальні права та обов'язки.....	28
Спеціальні права та обов'язки.....	28
Лекція 6. Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб	31
Проведення підготовчого засідання суду	33
Наслідки відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб	34
Лекція 7. Забезпечення вимог кредиторів.....	36
Внесення записів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного реєстру обтяжень рухомого майна.....	38
Виконання ухвали про забезпечення вимог кредиторів в порядку Закону України «Про виконавче провадження».....	39
Виконання ухвали про забезпечення вимог кредиторів в порядку Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»	39

Лекція 8. Борги боржника — фізичної особи. Майно боржника — фізичної особи у судових процедурах неплатоспроможності	41
Лекція 9. Декларація про майновий стан боржника. Розшук майна (активів) боржника в процедурах банкрутства.....	45
Складання та перевірка декларації про майновий стан боржника	45
Правові підстави збирання інформації щодо фінансового стану та майна боржника.....	46
Робота з державними реєстрами.....	49
Лекція 10. Правочини боржника, визнання їх недійсними. Позовна давність у справах про неплатоспроможність фізичної особи.....	51
Лекція 11. Інвентаризація активів боржника — фізичної особи у процедурах відновлення платоспроможності боржника та процедурі погашення боргів	55
Лекція 12. Реструктуризація боргів фізичних осіб за Кодексом України з процедур банкрутства	58
Лекція 13. Процедура погашення боргів. Продаж майна боржника	63
Визнання боржника банкрутом і правовий режим його майна	63
Формування ліквідаційної маси боржника	64
Реалізація майна банкрута	65
Задоволення вимог кредиторів	68
Участь адвоката в процедурі погашення боргів.....	69

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Тема лекції	Кількість годин
Лекція 1.	Новели законодавчого регулювання відносин банкрутства. Фізична особа як суб'єкт банкрутства	1
Лекція 2.	Принципи права банкрутства фізичних осіб	1
Лекція 3.	Міжнародний досвід регулювання неплатоспроможності (банкрутства) фізичних осіб	1
Лекція 4.	Особливості національної моделі банкрутства фізичних осіб в контексті доступності, вартості, строків та ефективності	1
Лекція 5.	Арбітражний керуючий та адвокат у справах про неплатоспроможність (банкрутство) фізичних осіб	1
Лекція 6.	Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб	1
Лекція 7.	Забезпечення вимог кредиторів	1
Лекція 8.	Борги боржника-фізичної особи. Майно боржника-фізичної особи у судових процедурах банкрутства	1
Лекція 9.	Підготовка декларації про майновий стан боржника, перевірка інформації за нею. Розшук активів в процедурах банкрутства	2
Лекція 10.	Правочини боржника, визнання їх недійсними. Позовна давність у справах про неплатоспроможність фізичних осіб	1
Лекція 11.	Інвентаризація активів боржника – фізичної особи у процедурах реструктуризації боргів боржника та процедури погашення боргів	1
Лекція 12.	Реструктуризація боргів фізичних осіб за Кодексом України з процедур банкрутства	1
Лекція 13.	Процедура погашення боргів. Продаж майна боржника	2

Найбільш революційною новелою Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ), що був введений в дію 21 жовтня 2019 року, є поширення процедур банкрутства не лише на фізичних осіб – підприємців, але й на будь-яких інших фізичних осіб.

1.

Новели законодавчого регулювання відносин банкрутства. Фізична особа як суб'єкт банкрутства

До цього моменту при стягненні безспірних боргів фізичних осіб, які не мали статусу підприємця, застосовувалися лише загальні процедури виконавчого провадження. Це призводило до необмеженого у часі обтяження фізичних осіб – негосподарюючих суб'єктів майновими боргами, що доволі часто виникали з обставин, які ці особи не могли передбачити та яким були не в змозі запобігти. За відсутно-

сті легальних процедур списання боргів та відновлення платоспроможності фізичні особи – боржники не могли повною мірою повернутися до нормального життя, мусили приховувати легальні доходи та обмежувати споживання, а їх економічна активність пригнічувалась. Потерпали від цього й кредитори, оскільки вони не могли списати відповідні борги для цілей оподаткування та бізнес-планування.

Одночасно із прийняттям Кодексу був доповнений Цивільний кодекс України новою статтею 481, яка визначає, що щодо фізичної особи, яка є нездатною виконати свої майнові зобов'язання і погасити борги, може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність і введена процедура реструктуризації боргів боржника або така особа може бути визнана банкрутом у справі про неплатоспроможність із застосуванням процедури погашення боргів і задоволення вимог кредиторів за правилами, передбаченими Кодексом України з процедур банкрутства.

Визначення поняттю неплатоспроможності фізичної особи КУзПБ не дає. Тому у цьому понятті варто зосереджуватися на понятті платоспроможності (ст. 1 КУзПБ) та тих процедур, які передбачаються для фізичних осіб (ст. 6 КУзПБ). На цій підставі неплатоспроможність фізичної особи можна визначити як неспроможність (нездатність) боржника — фізичної особи виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування судових процедур реструктуризації боргів боржника та погашення боргів боржника.

На відміну від Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» особливостям банкрутства фізичних осіб присвячено не декілька спеціальних статей (ст.ст. 90-92), а окремий розділ КУзПБ — Книга Четверта, що має назву «Відновлення платоспроможності фізичних осіб» та охоплює 25 статей (ст.ст. 113-137).

Законодавець зробив акцент саме на відновленні платоспроможності фізичних осіб, а не на їх банкрутстві. По суті, це орієнтує на перевагу процедур реструктуризації боргів, а не на розпродаж майна, яке належить боржнику. Господарський суд оголошує фізичну особу банкрутом та запроваджує процедуру погашення боргів лише у разі, коли не було реалізовано заходи процедури реструктуризації боргів. Особливість визнання боржника фізичної особи банкрутом полягає в тому, що, на відміну від банкрутства юридичних осіб, нездатність яких відновити свою платоспроможність і розрахуватися із кредиторами тягне їх припинення (виключення з Єдиному

державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань), наслідком застосування процедури погашення боргів фізичної особи є можливість фізичної особи повернутися до соціально-активної, позитивної поведінки.

Отже, неплатоспроможність не означає банкрутство, а є лише його передумовою. Ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом є фіксацією неможливості проведення реструктуризації боргів фізичної особи, щодо якої відкрито провадження про неплатоспроможність.

Розширення суб'єктного складу боржників, щодо яких може бути відкрито провадження у справі про неплатоспроможність, обумовлено соціальною спрямованістю вітчизняного законодавства, що впливає із припису ст. 13 Конституції України: «Держава забезпечує соціальну спрямованість економіки». Саме завдяки такому підходу в КУзПБ, серед іншого, значно розширено перелік майна, що не підлягає продажу у процедурі неплатоспроможності фізичної особи. Ці новели кореспондують із відмовою в КУзПБ законодавця від норми про припинення підприємницької діяльності фізичної особи, оголошеною банкрутом, яка містилася в Законі «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

КУзПБ також надав додаткові можливості для списання боргів боржника — фізичної особи перед державою незалежно від обставин справи. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 125 Кодексу, податковий борг, що виник протягом трьох років до дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника, визнається безнадійним та списується у процедурі реструктуризації боргів боржника.

Законодавець у КУзПБ змінив підстави відкриття провадження у справі про банкрутство юридичних осіб та відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб.

Якщо раніше доступ до процедури банкрутства юридичних осіб був обмежений розміром заборгованості та певними строками її існування, а банкрутство фізичних осіб-підприємців характеризувалося абстрактними

Лекція 1.

Лекція 2.

Лекція 3.

Лекція 4.

Лекція 5.

Лекція 6.

Лекція 7.

Лекція 8.

Лекція 9.

Лекція 10.

Лекція 11.

Лекція 12.

Лекція 13.

критеріями¹, то тепер принцип «легкого входу» до процедури банкрутства для юридичних осіб протистоїть принципу «ускладненого входу» у таке провадження для фізичних осіб. Такий ускладнений вхід має запобігти використанню фізичними особами процедур банкрутства не за призначенням.

Зокрема, підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи боржника викладені у ст. 115 КУзПБ.

Кодифікація, а не викладення Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в новій редакції, по суті, стала підтвердженням виділення права банкрутства в комплексну підгалузь права, що ґрунтується на нормах процесуального та матеріального права.

Норми процесуального права стосуються реалізації юрисдикційних повноважень господарського суду щодо розгляду справ про банкрутство на підставі КУзПБ, Господарського процесуального кодексу, Законів України «Про судовий збір», «Про виконавче провадження», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» тощо.

Матеріально-правові норми встановлюють: правовий режим майна боржника; підстави визнання недійсними правочинів боржника; черговість погашення боргів; особливості майнових відносин за участі фізичної особи, щодо якої відкрито справу про неплатоспроможність. Зокрема, спеціальні підстави недійсності правочинів боржника, встановлені в КУзПБ, відображають особливе правове становище, в якому перебуває боржник у зв'язку із провадженням у справі про його неплатоспроможність.

Щодо процедур неплатоспроможності (банкрутства) фізичної особи, то треба звернути увагу на те, що норми Книги Четвертої КУзПБ «Відновлення платоспроможності фізичної особи» мають пріоритет перед іншими нормами чинного законодавства, в тому числі перед іншими положеннями КУзПБ,

що стосуються банкрутства юридичних осіб. Відповідно до положень ст. 113 КУзПБ, провадження у справах про неплатоспроможність боржника — фізичної особи здійснюється в порядку, визначеному КУзПБ для юридичних осіб, з урахуванням особливостей, встановлених Книгою 4 цього Кодексу.

Наприклад, ст. 115 КУзПБ визначає особливі підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. Наявність цієї спеціальної норми унеможливорює застосування підстав відкриття провадження у справі про банкрутство юридичних осіб відповідно до статей 34, 37, 39 КУзПБ. Водночас Книгою 4 КУзПБ не регулюється порядок продажу майна фізичної особи, що вимагає застосування положень КУзПБ про порядок продажу майна банкрута — юридичної особи. В цьому разі при застосуванні положень КУзПБ має враховуватися призначення відповідного регулювання. Це означає, зокрема, що після визнання фізичної особи банкрутом продаж належного їй майна здійснюється відповідно до ліквідаційної процедури щодо юридичних осіб (ст. 63 КУзПБ), а не порядку продажу майна юридичних осіб під час санації (ст. 56 КУзПБ).

КУзПБ докорінно змінив сукупність процедур у справі про неплатоспроможність фізичної особи. Якщо раніше це були процедури задоволення вимог кредиторів, мирової угоди чи ліквідаційної процедури, то згідно з чинним Кодексом застосовуються процедури реструктуризації та погашення боргів. Правове регулювання відносин, що виникають між боржником та іншими учасниками справи про неплатоспроможність фізичної особи, має на меті поетапно створити для боржника найбільш сприятливі умови погашення боргів шляхом їх реструктуризації, а якщо такі заходи виявилися безрезультатними — забезпечити ефективний механізм продажу майна боржника.

Протягом 120 днів після відкриття провадження у справі встановлюється правовий режим мораторію на задоволення вимог кредиторів (ст. 120 КУзПБ), що означає зупинення виконання

¹ — Наприклад, в одній із справ Вищий господарський суд України зазначав, що громадянин-підприсмець у своїй заяві до господарського суду про порушення відносно нього провадження у справі про банкрутство повинен навести обставини неплатоспроможності боржника, надати підтверджені у встановленому порядку документи безспірності грошових вимог кредитора (кредиторів), пов'язані із здійсненням ним підприємницької діяльності, а також обставини щодо того, що задоволення вимог одного кредитора або кількох кредиторів приведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами, і довести ці обставини належними доказами.

грошових зобов'язань, нарахування неустойки, інфляційних компенсацій тощо. Внаслідок визнання фізичної особи банкрутом та завершення процедури погашення боргів вона звільняється від боргів (ст. 134 КУзПБ).

Треба звернути увагу також на встановлену КУзПБ нову тривалість процедур, що застосовуються до боржника-фізичної особи, зокрема, тривалість процедури реструктуризації боргів — до 5 років, а у разі погашення боргів за кредитами, отриманими боржником на придбання житла, — до 10 років (ч.6 ст.124 КУзПБ), реструктуризації боргів за іпотечними кредитами — 10 та 15 років.

До прийняття КУзПБ інститут банкрутства фізичних осіб-підприємців мав на меті здебільшого виведення невдалого підприємця із ринку із погашенням боргів, що виникли у підприємницькій діяльності. За логікою Кодексу інститут неплатоспроможності фізичних осіб призначений для зняття з боржника — фізичної особи тягаря усіх боргів, які мають значний розмір та не можуть бути погашені за рахунок поточних доходів та продажу належного цій особі майна.

КУзПБ модернізував права кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою. В контексті процедури погашення боргів (продажу майна банкрута) вони отримали право задоволення власних вимог за рахунок майнового забезпечення, тоді як раніше такі особи включалися в загальну черговість кредиторів у складі її першої групи поряд із вимогами громадян, перед якими фізична особа несе відповідальність за заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, та деякими іншими кредиторами за особистими зобов'язаннями. Це набагато краще захищає права кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою, та вносить визначеність у співвідношення кредиторів різних груп. Багато у чому змінилася роль конкурсних кредиторів, право яких створювати комітет кредиторів тепер чітко визначено в Кодексі, тоді як раніше відповідні повноваження не були прямо визначені у законі та по-різному тлумачилися господарськими судами.

Як зазначили автори КУзПБ, від відновлення платоспроможності боржника вииграє не тільки ця особа, а й держава. Фізична особа, звільняючись від боргів, які за інших умов можуть тягнути чи не усе життя, повертається до

активної легальної праці, покращуються сімейні відносини, людина зберігає здоров'я, а відтак, трудовий потенціал, загалом повертається до активної соціальної діяльності. Держава у такий спосіб повертає ще одну економічну одиницю до активного способу життя і, отже, платника податків.

Інститут банкрутства виступає тепер вагомим альтернативним позасудовим реструктуризаційним кредитним характером. Причому у процедурах банкрутства фізична особа отримує значні податкові переваги. Відповідно до п. д. п. 164.2.17 Податкового кодексу України, дохід, отриманий платником податку як додаткове благо у вигляді «основної суми боргу (кредиту) платника податку, прощеного (анульованого) кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним з процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності, у разі якщо його сума перевищує 25 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на рік), встановленої на 1 січня звітного податкового року», отже суми боргів фізичної особи-банкрута, від яких вона була звільнена, не є доходом, отриманим платником податку як додаткове благо, і, відповідно, об'єктом оподаткування.

Але процедури неплатоспроможності боржника не призначені для умисного ухилення від сплати боргів. КУзПБ запровадив запобіжники від використання фізичними особами-боржниками процедур банкрутства задля зловживання ними. Суть цих запобіжників сконцентрована у праві господарського суду закрити справу про неплатоспроможність фізичної особи при виявленні його недобросовісності.

Процедури неплатоспроможності стали більш витратні для фізичної особи завдяки авансуванню витрат арбітражного керуючого при відкритті провадження у справі, а також потребі залучення додаткових фахівців для правильного складання декларацій про майновий стан та інших документів, що додаються фізичною особою до заяви про відкриття провадження.

Судові процедури у справі про неплатоспроможність фізичної особи не дозволяють звільнити боржника від зобов'язань, нерозривно пов'язаних з особою боржника, зокрема щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати аліментів.

Лекція 1.

Лекція 2.

Лекція 3.

Лекція 4.

Лекція 5.

Лекція 6.

Лекція 7.

Лекція 8.

Лекція 9.

Лекція 10.

Лекція 11.

Лекція 12.

Лекція 13.

2.

Знання принципів права банкрутства дозволяє орієнтуватися у законодавчому масиві норм про банкрутство (неплатоспроможність), правильно тлумачити та застосовувати на практиці його окремі положення, а також вирішувати питання, на які немає прямої відповіді у законодавстві, за допомогою аналогії права.

Принципи права банкрутства фізичних осіб

З урахуванням того, що процедури банкрутства реалізуються у спеціальному судовому провадженні при вирішенні справ про банкрутство, які віднесені до юрисдикції господарських судів, вагому роль серед принципів права неплатоспроможності фізичної особи займають загальні принципи судочинства, закріплені у ст. 129 Конституції України та ст.ст. 7-10 ГПК України. Зокрема, безпосереднє значення для процедур неплатоспроможності (банкрутства) фізичної особи мають принципи верховенства права, незалежності суду, рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом; гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; розумні строки розгляду справи судом; забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішен-

ня; обов'язковість судового рішення. Щоправда, потрібно враховувати особливості процедур банкрутства, що обумовлені його природою. Зокрема, конституційний принцип змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості в контексті процедур банкрутства стосується тієї частини провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, коли судовий розгляд має характер позовного провадження. Наприклад, саме така ситуація виникає при визнанні недійсними правочинів фізичної особи — боржника, що призвели його до неплатоспроможності.

До числа основних спеціальних принципів українського права неплатоспроможності фізичних осіб, що відбиваються на змісті його норм, належать такі:

принцип винятковості процедур неплатоспроможності фізичних осіб. Цей принцип полягає у тому, що процедури неплатоспроможності передбачають відхід від принципу належного виконання зобов'язань та повного погашення боргів у зв'язку із певними, винятковими обставинами скрутного та такого, що не залежить від волевиявлення фізичної особи на погашення боргів, положення. Така винятковість призводить до закріплення у Книзі четвертій КУзПБ необхідної та достатньої сукупності матеріальних та процесуальних підстав відкриття справи про неплатоспроможність фізичної особи;

принцип виключності процедур неплатоспроможності фізичної особи полягає у тому, що поза процедурами банкрутства не можуть існувати будь-які примусові стягнення та судові позови до боржника, крім випадків, прямо визначених законом. Така виключність обумовлена потребами концентрації майнової бази боржника та організації кредиторів для вирішення питання про реструктуризацію боргів чи пропорційного погашення боргу за рахунок майна боржника. Не випадково у п.п. 1, 2 частини першої статті 120 КУзПБ зазначено, що пред'явлення кредитором вимог до боржника та задоволення таких вимог може відбуватися лише в межах провадження у справі про неплатоспроможність та у порядку, передбаченому цим Кодексом; арешт майна боржника та інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про неплатоспроможність, а попередньо накладені арешти та обмеження можуть бути зняті на підставі ухвали господарського суду.

За аналогічним підходом потрібно інтерпретувати положення ст. 7 КУзПБ про те, що господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, в межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсни-

ми результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника. Згідно з ч. 1 ст. 121 КУзПБ, ухвала про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність є підставою для зупинення вчинення виконавчих дій щодо боржника;

принцип реалізації відносин банкрутства (неспроможності) у належній процесуальній формі (у межах провадження у справі про неплатоспроможність) полягає у тому, що усі основні юридичні факти в провадженні про неплатоспроможність фізичної особи встановлюються за допомогою процесуальних рішень господарського суду на підставі застосування КУзПБ, а в частині, не врегульованій цим Кодексом, — за ГПК (наприклад, порядок апеляційного оскарження, технічного фіксування судового процесу, порядок вжиття заходів забезпечення позову, представництва тощо);

принцип супроводу процедур неплатоспроможності фізичних осіб арбітражним керуючим полягає у тому, що господарський суд не здійснює безпосередні організаційно-розпорядчі дії та контроль щодо боржника та його майна, залучаючи у справу спеціального суб'єкта — арбітражного керуючого. Саме арбітражний керуючий здійснює функції з розшуку, витребування, управління та розпорядження майном боржника. Залежно від стадій розгляду справи про відновлення платоспроможності фізичної особи арбітражний керуючий є керуючим реструктуризацією чи керуючим реалізацією;

принцип конкурсного характеру взаємодії кредиторів щодо вимог до боржника та його майна. Цей принцип узагальнює основоположну ідею права неплатоспроможності фізичної особи як конкурсного процесу, що встановлює правила

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

захисту конкуруючих кредиторів, вимоги яких не забезпечені заставою. Права та інтереси конкурсних кредиторів після порушення справи про неплатоспроможність фізичної особи стикаються (конкурують) в пошуках засобів погашення боргів. Із цим принципом пов'язані положення щодо усунення випадкових переваг одного конкурсного кредитора перед іншими кредиторами боржника, які мають діяти лише у межах, визначених КУзПБ. До цих положень дотичний принцип рівномірного та розмірного задоволення вимог усіх конкурсних кредиторів неспроможного боржника із належного йому майна відповідно до встановленої КУзПБ черговості. Саме на справедливе задоволення вимог кредиторів спрямовані засади конкурсного процесу;

принцип пріоритетності відновлювальних процедур неплатоспроможності (реструктуризації боргів) (реструктуризації боргів) перед процедурами примусового розпродажу майна (процедури погашення боргів). Дія цього принципу проявляється у послідовності застосування господарським судом цих процедур, а також у винятковому характері процедури погашення боргів, до якої господарський суд переходить лише у разі недосягнення учасниками процесу завдань попередньої процедури. Зокрема, згідно з ч. 11 ст. 126 КУзПБ, господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття процедури погашення боргів боржника або про закриття провадження у справі про неплатоспроможність, якщо протягом трьох місяців з дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність і введення процедури реструктуризації боргів боржника до господарського суду не поданий погоджений боржником і схвалений кредиторами план реструктуризації боргів боржника. Крім того, згідно з ч. 1 ст. 130 КУзПБ, господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника у разі, якщо протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення

про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів боржника. Завдяки логіці пріоритету відновлювальних процедур у справі про неплатоспроможність у положеннях ч. 3 ст. 129 КУзПБ встановлено, що за результатами розгляду звіту про виконання плану реструктуризації боргів боржника, а також скарг кредиторів господарський суд постановляє одне з таких рішень: 1) про закриття провадження у справі про неплатоспроможність у зв'язку з виконанням боржником плану реструктуризації боргів; 2) про невиконання боржником плану реструктуризації боргів, визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника;

принцип забезпечення соціального стандарту майнового стану боржника, що відповідає мінімальним потребам життєдіяльності боржника та членів його родини. Завдяки цьому принципу у КУзПБ встановлено, що до складу ліквідаційної маси не включається житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення. До складу ліквідаційної маси не включаються кошти, що перебувають на рахунках боржника у пенсійних фондах та фондах соціального страхування — ч.ч. 6, 7 ст. 131 КУзПБ. Крім того, господарський суд має право вилучити із складу ліквідаційної маси майно боржника, яке є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї, а також майнові об'єкти вартістю не більше 10 розмірів мінімальної заробітної плати, які є неліквідними чи дохід від реалізації яких істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів, за умови, що загальна вартість майна боржника, яке вилучається із складу ліквідаційної маси відповідно до положень цієї статті, не може пере-

вищувати 30 розмірів мінімальної заробітної плати (ст. 132 КУзПБ);

принцип обмеження правомочності боржника (неплатоспроможної фізичної особи) щодо належного йому майна та незалежного керування справами боржника (банкрута) у порядку, встановленому законом. Для цього принципу проявляється у визначених КУзПБ обмеженнях щодо права боржника вчиняти певні дії. Зокрема, з дня затвердження судом плану реструктуризації боргів боржника вимоги, включені до такого плану, можуть бути задоволені лише у порядку і спосіб, визначені в плані реструктуризації боргів боржника (ч. 2 ст. 127 КУзПБ). Якщо інше не передбачено таким планом, боржник позбавляється права укладати договори позики, довічного утримання, уступки вимоги, переведення боргу, передачі в довірче управління майна боржника (ч. 3 ст. 127 КУзПБ). Боржник повинен повідомляти кредиторів, включених до плану реструктуризації боргів, про істотні зміни у своєму майновому стані. Господарський суд також має право для забезпечення вимог кредиторів передати майно боржника третім особам, заборонити боржнику виїзд за кордон тощо (ч. 2 ст. 118 КУзПБ). Сама процедура продажу майна в процедурі неплатоспроможності істотно обмежує права боржника. Навіть після завершення процедур діють певні обмеження. Зокрема, протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом така особа зобов'язана перед укладенням договорів позики, кредитних договорів, договорів поручки чи договорів застави письмово повідомляти про факт своєї неплатоспроможності інші сторони таких договорів. Фізична особа не може вважатися такою, яка має бездоганну ділову репутацію, протягом трьох років після визнання її банкрутом;

принцип безперервності процедур банкрутства полягає у тому, що увесь комплекс процедур реструктуризації чи продажу майна неплатоспроможної фізичної особи здійснюється у часових межах відкриття та закриття справи про неплатоспроможність. Реалізація плану реструктуризації навіть на

тривалій період часу не призводить до зупинення провадження. Крім того, згідно з ч. 5 ст. 9 КУзПБ, оскарження судових рішень у процедурі банкрутства не зупиняє провадження у справі про банкрутство. Цей принцип проявляється ще й у тому, що провадження про банкрутство не може бути закрите у зв'язку із певними прогалинами чи суперечностями законодавства. Адже відповідно до ч. 11 ст. 11 ГПК забороняється відмова у правосудді з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Особливу увагу потрібно приділити **принципу добросовісності**.

Процедури банкрутства фізичної особи розраховані на добросовісних боржників. Суд може відмовити у відкритті провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи або закрити справу, якщо виявить недобросовісність боржника чи відсутність обставин на підтвердження його неплатоспроможності.

Зокрема, такий наслідок передбачений у разі виявлення фактів подання недостовірної та неповної інформації про майновий стан боржника, виявлення фактів реєстрації майна на іншого члена сім'ї боржника (ч. 7 ст. 123 КУзПБ). І це при тому, що звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність означає повне розкриття інформації про майновий стан фізичної особи та членів її сім'ї у декларації про майновий стан боржника, яка подається за три роки (за кожен рік окремо), що передували поданню до суду цієї заяви.

Лише добросовісний боржник об'єктивно здатний реструктурувати свої борги, адже кредитори можуть не погодити план реструктуризації як наслідок виявлення зловживання боржника своїми правами (ч. 11 ст. 126 КУзПБ).

Суд також має право закрити справу без переходу до стадії погашення боргів, якщо боржник порушуватиме план реструктуризації (ч. 3 ст. 128 КУзПБ). Лише добросовісне виконання плану реструктуризації відповідно до ч. 4 ст. 129 КУзПБ може слугувати підставою для закриття провадження у справі із звільненням боржника від боргів.

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

КУзПБ зняв заборону реєстрації як підприємця — фізичної особи, яка була оголошена банкрутом, а також не містить вимог щодо припинення правового статусу фізичної особи — підприємця, як це передбачалося у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Водночас протягом п'яти років після визнання фізичної особи банкрутом така особа зобов'язана перед укладенням договорів позики, кредитних договорів, договорів поруки чи договорів застави письмово повідомляти інші сторони таких договорів. Фізична особа не може вважатися такою,

яка має бездоганну ділову репутацію, протягом трьох років після визнання її банкрутом (ч. 2 ст. 135 КУзПБ).

Тому для боржника ініціювання відкриття справи про неплатоспроможність є відповідальним вчинком, який свідчить про його готовність діяти добросовісно та співпрацювати із арбітражним керуючим та кредиторами задля досягнення мети реструктуризації заборгованості чи списання надмірних боргів.

Наведені у цій лекції спеціальні принципи права неплатоспроможності фізичної особи є основними, адже саме вони визначають змістовну логіку відповідного комплексу правових положень.

3.

Міжнародний досвід регулювання неплатоспроможності (банкрутства) фізичних осіб

Світовий досвід свідчить, що запровадження інституту банкрутства фізичної особи стало відповіддю багатьох країн на ризики, що супроводжували розвиток споживчого кредитування та економічні кризи 80-90 р.р. XX сторіччя. Саме середній клас змусив держави вжити заходів щодо ослаблення тягаря заборгованості. Його вимоги ґрунтувалися на тому, що оскільки неспроможність виникла внаслідок настання соціальних ризиків, аналогічних тим, від яких держава їм гарантувала захист в порядку соціального забезпечення: безробіття, хвороби, непередбаченої непрацездатності, то законодавчі зміни щодо

з точки зору термінології банкрутства фізичних осіб в законодавстві зарубіжних країн використовуються різні дефініції. Українській дефініції «банкрутство фізичної особи» відповідають кілька понять: неспроможність фізичної особи (insolvency of natural persons), неакціонерне банкрутство (non-incorporated bankruptcy), персональне банкрутство (personal bankruptcy) і споживче банкрутство (consumer bankruptcy).

врегулювання заборгованості повинні бути прийняті як заходи державного соціального забезпечення громадян. На цей час відповідне законодавство мають США, Німеччина, Латвія, Польща, Японія, Швеція та ін.

У правовому полі США банкрутство (bankruptcy, insolvency, financial distress) застосовується як спільне поняття, що поширюється на неспроможність фізичних і юридичних осіб. У Франції еквівалентом терміну «банкрутство фізичних осіб» виступає термін «cessation des paiements» (буквально — припинення платежів) і розуміється як стан боржника, який не має вільних коштів для погашення боргів, що

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

підлягають сплаті. Сучасне законодавство визнає банкрутом громадянина як особу, що не здатна відповідати перед кредиторами за своїми зобов'язаннями через відсутність коштів. Водночас фінансове становище боржника має бути визнано незадовільним в межах національного правового поля. Наприклад, щоб оголосити себе банкрутом у Канаді (Квебек), громадянин повинен мати заборгованість перед кредиторами не менше 1000 дол. і не мати можливості виконати свої зобов'язання². У Великій Британії фізична особа вважається неспроможною, якщо у неї немає достатньої кількості активів для покриття своїх боргів або якщо вона не може сплачувати борги в момент настання строку для їх сплати.

У міжнародному законодавстві про банкрутство фізичних осіб прийнято вирізняти продебіторську, нейтральну або прокредиторську модель взаємодії учасників процедури банкрутства. Така класифікація заснована на аналізі положень національного законодавства про неспроможність (банкрутство) фізичної особи та з огляду на результати його застосування.

У різних країнах поняття неспроможності (банкрутства) фізичної особи набуває дещо іншого забарвлення. Деякі фахівці класифікують продебіторську і прокредиторську правові системи лише за ознакою того, чи дозволяє правова система відповідної держави зберігати органам управління боржника свої повноваження під час процедур, що застосовуються у справі про банкрутство, і вести з кредиторами переговори з позиції сили. Інші відносять до продебіторської ті правові системи, які містять механізми, що дозволяють бізнесу боржника вижити і зберегти робочі місця незалежно від того, чи будуть при цьому відсторонені органи управління боржника і чи перейде бізнес боржника до іншого власника. Треті класифікують правові системи залежно від балансу інтересів забезпечених і незабезпечених кредиторів. Така точка зору ґрунтується на тому, що забезпечені кредитори є основними бенефіціарами прокредиторського

режиму, що передбачає максимально швидку ліквідаційну процедуру, у той час як незабезпечені кредитори можуть отримати більшу вигоду від реабілітаційної процедури, що дозволяє максимізувати вартість активів боржника, в тому числі і тих, що не є предметом застави.

Сучасні публікації про світову практику регулювання неспроможності (банкрутства) відображають поширену думку про те, що законодавство США більше уваги приділяє захисту інтересів боржника, який потрапив в складне фінансове становище, а законодавство Великої Британії і більшості європейських країн, навпаки, більшою мірою захищає кредитора і спрямоване на примусове виконання його вимог.

Не зважаючи на те, що правові конструкції інституту неспроможності (банкрутства) різних держав досить суттєво відрізняються, можна виділити дві ключові мети, які зазвичай є загальними для більшості правових систем³.

Перша спільна мета — розподіл ризиків серед учасників ринкових відносин на основі реалізації принципів правової визначеності, прозорості та справедливості. Досягнення цієї мети відіграє важливу роль в забезпеченні впевненості учасників ринкових відносин в кредитній системі та в сприянні економічному зростанню. Наприклад, з точки зору відносин «кредитор — боржник», здатність кредитора без обмежень ініціювати провадження у справі про неспроможність (банкрутство) щодо боржника як засіб забезпечення дотримання вимог кредитора знижує ризики кредитування і тим самим підвищує доступність кредитів, полегшує прийняття зацікавленими особами спільних інвестиційних рішень.

Друга мета законодавства про неспроможність (банкрутство) фізичних осіб полягає в забезпеченні захисту і максимізації вартості активів боржника в інтересах усіх зацікавлених сторін і економіки в цілому. Досягнення цієї мети має істотне значення не тільки для реабілітаційної процедури (реструктуризації боргів), що застосовується в справі про банкрутство, а й для лік-

² — Bankruptcy Discharge Rules [Electronic resource] // Bankruptcy Canada. - Mode of access: <https://bankruptcycanada.com/>

³ — Orderly & Effective Insolvency Procedures Key Issues (1999). Legal Department International Monetary Fund. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly>

відаційної процедури. Інструментарій, спрямований на максимізацію вартості активів боржника, може бути різним. Наприклад, захист конкурсної маси за допомогою заперечення певних угод боржника, укладених до порушення провадження у справі про неспроможність (банкрутство), збільшує вартість активів боржника і створює умови для більш повного і справедливого задоволення вимог його кредиторів. Водночас якщо такий захист стає надмірним, наприклад в частині питань оскарження угод боржника, це може негативно впливати на передбачуваність правовідносин суб'єктів процедури банкрутства.

Як ключовий інструмент забезпечення захисту і максимізації вартості активів боржника треба зазначити реабілітаційні процедури (реструктуризація боргів та санації), що застосовуються в справі про банкрутство боржника. Регулювання саме цих процедур має істотне значення для вирішення ключового конфлікту інтересів, що виникає в зв'язку з неспроможністю (банкрутством), — конфлікту інтересів кредиторів і боржника.

Процедура банкрутства фізичної особи у всіх країнах має такі наслідки, як обмеження майнових прав боржника, що можуть бути більш або менш істотними.

Значні обмеження щодо боржника передбачає законодавство США, Японії, Франції, Іспанії, коли боржник крім майна може втратити окремі цивільні права. В Великій Британії, наприклад, боржник не може бути членом асоціації юристів, агентом з нерухомості, конкурсним керуючим, біржовим брокером, керівником комерційної структури. Статус банкрута має пролонговані наслідки, зазвичай на період п'яти і більше років. Крім цього до банкрута застосовуються і інші обмеження, зокрема: при отриманні кредитів, при перетині кордону і здійсненні підприємницької діяльності (Франція, Велика Британія, Австралія).

У Франції банки складають «чорний список», тому у колишнього боржника можуть виникнути складнощі при отриманні нового кредиту протягом наступних восьми років з моменту проголошення особи банкрутом.

Банкрутство фізичних осіб має ряд специфічних рис, які не характерні для корпоративного банкрутства (банкрутства юридичних осіб). Крім економічних, правових, політичних чинників, в особистому (споживчому) банкрутстві велике значення мають соціальні та культурні особливості тієї чи іншої країни.

Про соціальні наслідки йдеться у звітах зарубіжних експертів. Зокрема наводяться відомості: щодо самогубств фермерів в Мексиці і США, які були спровоковані станом неплатоспроможності⁴; про те, що моральний тиск на боржників негативно впливає на відносини між кредиторами і суспільством; про те, що кредитори, на шкоду суспільству, продовжують переслідувати неплатоспроможних боржників в надії отримати хоча б найменший платіж⁵.

По-друге, у самих боржників відсутній стимул для отримання регулярного доходу, оскільки його доведеться віддавати за борги. Це призводить до того, що банкрутам стає не цікава легальна трудова діяльність і вони йдуть в тіньову економіку. В результаті суспільство починає втрачати доходи від зменшення бази оподаткування. Отже, неотриманий дохід завдає фінансових збитків не тільки кредиторам, а й суспільству в цілому, водночас витрати суспільства від особистого банкрутства значно більше фінансових втрат кредиторів.

З іншого боку, є позитивні практики соціальної відповідальності бізнесу. Наприклад, в Японії за банкрутством корпорації може настати банкрутство топ-менеджера, який у разі банкрутства організації повинен оплатити її борг. Ця вимога виникає тому, що керівник має право виступити поручителем за корпоративним боргом⁶.

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

⁴ — Baer G. Report to the international bar association: meeting of the World Bank working group on insolvency of natural persons [Electronic resource] // IBA. - 2012. - Mode of access: <http://www.ibanet.org/>

⁵ — Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons [Electronic resource] // The World Bank. - 2013. - Mode of access: http://siteresources.worldbank.org/INTGILD/Resources/WBInsolvencyOfNaturalPersonsReport_01_11_13.pdf

⁶ — Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons [Electronic resource] // The World Bank. - 2013. - Mode of access: http://siteresources.worldbank.org/INTGILD/Resources/WBInsolvencyOfNaturalPersonsReport_01_11_13.pdf

З нашої точки зору, така практика банкрутства підсилює персональну відповідальність особи, яка приймає рішення за наслідки фінансових відносин зі своїми кредиторами.

Незважаючи на істотні обмеження майнових і цивільних прав, сучасний інститут банкрутства фізичних осіб можна вважати гуманним. Законодавством визначено, що до складу ліквідаційної маси боржника не включаються особисті речі, мінімум майна, яке необхідне для підтримки життя сім'ї банкрута.

У всіх державах законодавство про банкрутство передбачає можливість самому боржнику — фізичній особі подати заяву про визнання його банкрутом. За певних умов законодавство більшості держав передбачає можливість укладення мирової угоди між кредиторами і боржником-громадянином (Росія, Німеччина, Англія). У Звіті Світового Банку підкреслено, що основною довгостроковою метою споживчого банкрутства є досягнення економічного відновлення сумлінного боржника (economic rehabilitation).

Україна має багатогранні торговельні зв'язки з більшістю держав Європи, з огляду на це варто дослідити особливості національних систем банкрутства фізичних осіб найбільших торговельних партнерів України: Польщі та Німеччини.

Польща є однією з перших держав Центральної та Східної Європи, що запровадила інститут банкрутства фізичних осіб. Відповідне законодавство було прийнято 2008 року і набрало чинності 2009 року шляхом включення до Закону Польської республіки «Про реструктуризацію і банкрутство» 2003 року нового розділу «Процедури банкрутства фізичних осіб, які не здійснюють економічну діяльність». Цей закон був ґрунтовно оновлений у 2013 році.

Цікаво, що на початку польське законодавство було дуже жорстким і істотно обмежувало сферу застосування процедури банкрутства. Воно призначалося тільки для виняткових і надзвичайних випадків (хвороби, втрати роботи). А у разі, якщо клопотання про банкрутство подавалося разом з клопотанням про реструктуризацію, суд приділяв і приділяє першочергову увагу клопотанням про реструктуризацію, оскільки вони мають пріоритет над клопотаннями про

банкрутство (принаймні, на початку слухання). Польські законодавці та правники побоювалися зловживань з боку недобросовісних боржників та використання цієї процедури задля ухилення від виконання боргових зобов'язань. Право на звернення до суду з заявою про порушення процедури банкрутства надано виключно добросовісним боржникам, неплатоспроможність яких настала внаслідок незалежних від них обставин. Випадки настання неплатоспроможності позичальників кредитів внаслідок переоцінки власних можливостей або необізнаності не розглядалися як підстави для порушення в суді справи про банкрутство. Законом передбачалася обов'язкова для фізичної особи — боржника процедура декларування персональних активів і фінансової ситуації (борги та доходи). Суд мав право перевірити надані відомості. Одним із засобів запобігання зловживанню з боку банкрутів була вимога щодо оприлюднення інформації в головній місцевій газеті та судових виданнях. Закон базувався на чотирьох основних принципах: списання боргів мало бути винятком; боржник зобов'язаний максимально погасити борги особисто; процедура банкрутства має бути максимально дешевою; кредитори повинні брати участь у судових процедурах. Стягнення могло бути спрямовано на все майно та доходи боржника. Для проведення процедури продажу майна суд призначав довірену особу. Дії цієї особи контролювалися спеціальним представником суду. У разі, коли житлове приміщення є єдиним житлом боржника і його родини, на нього може бути звернено стягнення, а із коштів, одержаних від продажу майна, боржнику та членам його сім'ї виділяється сума на оплату оренди найменшої квартири строком на один рік. Законом передбачено, що до ліквідаційної маси не включаються аліменти та допомога на дітей. Період погашення боргів не може перевищувати п'яти років. На цей час боржник обмежується у своїх діях і повинен подавати суду звіт про виконання плану повернення боргів, а також про всі отримані доходи і покупки, вартість яких у два рази перевищує розмір мінімальної місячної зарплати. Після завершення п'ятирічного періоду боржник може подати заяву про списання боргів. Законом 2013 року передбачалося, що проце-

дура банкрутства може застосовуватися до боржника не частіше ніж один раз на 10 років⁷.

Проте 24 березня 2020 року набули чинності зміни до Закону про реструктуризацію та неплатоспроможність, що значно спростили процедуру банкрутства фізичних осіб задля пришвидшення надання допомоги боржникам і повернення останніх до нормального життя, що є дуже актуальним в умовах сучасної епідемії.

Метою процедури банкрутства фізичної особи визнається необхідність зниження боргового тягаря неплатоспроможної фізичної особи шляхом списання всіх або значної частини боргів, або хоча б часткове погашення їх кредиторами. Відповідна процедура застосовується переважно щодо боргових зобов'язань за комірне, розстрочку по кредитах, позичках та державних зобов'язаннях.

Банкрутство фізичної особи може бути оголошено тільки судом. Важливо, щоб фізична особа була дієздатною. І вік тут не є показником. Споживче банкрутство може також застосовуватися до дитини. Суб'єктом споживчого банкрутства може бути і самозайнята особа. Раніше банкрутство приватної особи не могло бути оголошено такими особами (самозайнятими) або щодо них.

Відповідно до останніх змін право на застосування до них процедури банкрутства, а також звільнення від боргів отримали і особи, які призвели до своєї неспроможності чи значно збільшили її ступінь навмисно або через грубу недбалість. Отже, обов'язок доводити власну сумлінність скасовано.

Нові правила передбачають, що причина неспроможності буде розслідувана лише після оголошення про банкрутство, тобто на наступному етапі процедури неспроможності, при узгодженні плану реструктуризації та погашення боргів. Міністерство юстиції Польщі вважає, що це має поліпшити процедуру банкрутства як для боржників, так і для кредиторів.

Залежно від ступеня вини боржника термін погашення його зобов'язань буде змінюватися. Він може складати 3 роки для осіб, які випадково потра-

пили у фінансову скруту (наприклад, хвороба або втрата роботи), і від 3 до 7 років для людей, які внаслідок навмисної або грубої недбалості стали неплатоспроможні. За певних умов суду надається право списати всю заборгованість.

Нововведенням є можливість припинення провадження з умовним анулюванням зобов'язань без встановлення плану погашення боргів терміном до 5 років. Це стосується боржників, які не можуть зробити будь-які виплати на момент оголошення їх банкрутами, але ця нездатність не має довгострокового характеру. Проте, за таких умов банкрут може бути обмежений в управлінні своїми активами і по впливу п'ятирічного періоду.

За новими правилами боржник не може залишитися без даху над головою. Водночас під час процедури банкрутства активи банкрута, включаючи його майно, можуть бути продані, але з отриманої суми він повинен отримати еквівалент середньої орендної плати за житло в тому ж або сусідньому місті на термін від 1 до 2 років.

Боржник може укласти угоду з кредиторами без необхідності застосування банкрутства. Досі така угода була можливою тільки після оголошення про банкрутство боржника. Все, що потрібно зробити боржнику, це подати відповідну заяву до суду і сплатити аванс на судові витрати. Це також можна зробити і після визнання боржника — фізичної особи банкрутом. Якщо суд встановить наявність можливості у боржника домовитися з кредиторами, він може зупинити провадження у справі про банкрутство на строк до шести місяців.

Останніми змінами передбачено, що до фізичної особи процедура банкрутства може застосовуватися не більше одного разу в житті. Проте, для тих боржників, які раніше вже визнавалися банкрутами, оновлена процедура банкрутства може бути застосована не раніше ніж за 10 років з моменту оголошення попереднього банкрутства.

Законодавство про «Приватні банкрутства» існує в Німеччині з 1994 року. Основним законом, що регу-

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

лює відносини по неспроможності, є Insolvenzordnung (Кодекс банкрутства), прийнятий 5 жовтня 1994 року, що набрав чинності з 1 січня 1999 р. Протягом перших років після прийняття закону кількість офіційних банкрутств фізичних осіб послідовно зростала і швидко досягла позначки 100 тисяч в рік. До сьогодні статистика була практично незмінна — і тільки в останні 3 роки намітилася легка тенденція до зниження кількості приватних банкрутств. Зокрема за 2017 рік офіційно банкрутами себе оголосили близько 86 тисяч жителів ФРН.

Втім, це не означає, що тільки 86 тисяч осіб були фінансово неспроможними. Кількість німецьких громадян, які фактично не можуть повернути свої борги кредиторам, набагато вище — більше 6 мільйонів осіб. Говорячи про «приватних банкрутів», статистика має на увазі саме людей, визнаних німецькими судами банкрутами відповідно до чинного законодавства.

Процес регулювання та оголошення банкрутства відображений в параграфі §1 Кодексу ФРН про банкрутство юридичних і фізичних осіб (Insolvenzordnung).

Процедури регулювання банкрутства спрямовані на задоволення взаємних інтересів кредитора і боржника, при яких все майно боржника підлягає відповідно переоцінці за собівартістю і розпродажу за найбільш вигідною ціною. Можливе й інше рішення, засноване на взаємному компромісі і домовленості про прийняття кредитором особливих умов, пов'язаних з відмовою від вимог⁸.

Вітається будь-яке рішення, покликане зберегти честь і гідність боржника, при якому за умови його порядної поведінки йому надається можливість звільнення від компенсації боргів у разі доведеної фінансової неспроможності та повної неплатоспроможності.

Процедури банкрутства можуть бути розпочаті, якщо боржник не в змозі задовольнити вимоги кредиторів протягом тривалого періоду. Тимчасові труднощі, пов'язані із затримкою оплати від чотирьох до шести тижнів, не трактуються як доведена неплатоспроможність.

Обов'язок боржника полягає не в негайному погашенні боргів, а в обов'язку задекларувати в суді всі наявні борги, не обтяжуючи себе при цьому новими борговими зобов'язаннями. Процес починається з самостійної заяви боржника про визнання його неплатоспроможності. Водночас відзначимо, що якщо сума боргу не перевищує 1000 євро, ніхто не буде розпочинати важку процедуру доведення неплатоспроможності. Максимум, на що може сподіватися боржник, — це на угоду з кредиторами і розстрочку виплати боргів.

Нагадаємо, що у боржника завжди є право на захист своїх надходжень від стягнень за допомогою захищеного рахунку (P-Konto). Pfändungsschutzkonto (скорочено P-Konto) — спеціальний рахунок, який може бути відкритий будь-якою банківською установою і законодавчо захищений від арешту. Навіть якщо фізична особа має значні борги, банки зобов'язані захистити мінімум один поточний рахунок від звернення стягнень за боргами. Заява на перетворення поточного рахунку в захищений можна подавати в банк протягом чотирьох тижнів після отримання вимоги про повернення боргу.

P-Konto має свої особливості. Оскільки захищений рахунок є індивідуальним, сімейним парам рекомендується розділити загальний банківський рахунок і відкрити роздільні іменні рахунки для кожного з подружжя. Відкриття такого рахунку захистить від списання повної суми місячних надходжень. Саме завдяки цій функції його називають «захищеним». Він забезпечує захист від списання суми, що дорівнює базовій допомозі. На думку законодавців, боржник має право на забезпечення свого існування і не зобов'язаний всі доходи віддавати кредиторам.

Ще одна перевага P-Konto — він залишиться у клієнта після відкриття провадження у справі про неспроможність, а негативний залишок на старому (звичайному) рахунку, в разі початку процедури банкрутства, увійде в загальний перелік вимог кредиторів, тобто буде включений в загальні борги.

8 — Навара Ирина Банкрутство физического лица, или В Германии «Человек - это звучит...» //http://neuezeiten.rusverlag.de/2017/01/14/1601/

Мінімальний прожитковий мінімум (базова допомога) відповідно до §850с (1) і §850с (2а) Цивільного процесуального кодексу (ZPO) відповідає розміру звільнення від стягнень і арешту. Ця сума не залежить від доходу. Вона переглядається кожні два роки і в 2020-2021 році становить фіксований розмір в 1179,99 євро. Існують різні законні шляхи збільшення цієї суми. Наприклад, вона збільшується залежно від кількості членів сім'ї⁹.

У разі стійкої фінансової неспроможності боржник має право звернутися до суду з питань банкрутства (Insolvenzgericht), що перебуває під юрисдикцією центрального земельного суду у цивільних справах (Amtgericht). Для визнання банкрутства фізичної особи існує спеціальна і дуже докладна заява-формуляр, яку боржникові необхідно заповнити. Зокрема в заяві зазначається: список кредиторів із зазначенням суми боргів, підтверджений обсяг власних доходів і майнового стану, включаючи всі накопичувальні страхові договори, прибутки від нерухомості, що здається в оренду, або земельних ділянок, відсотки за капіталом, пенсія, дороге майно, цінності, банківські вклади, акції, цінні папери. Винятки становлять лише накопичувальні пенсійні договори, які повинні забезпечити фінансову підтримку в старості. До заяви додаються письмові звернення боржника до кредитора з проханням зняти боргові вимоги. Категоричні письмові відмови про списання боргу є доказом його актуальності. На цьому етапі боржник може укласти з кредитором угоду про зменшення суми боргу. Нерідко кредитори погоджуються на угоду і йдуть на компроміс, якщо боржником є постійний клієнт з гарною кредитною історією.

В Німеччині офіційний процес визнання фізичної особи банкрутом на підставі рішення судової інстанції більш сприятливий, ніж виконавче провадження по стягненню боргів, що може тривати до 30 років.

До складу майна, що не включається до ліквідаційної маси боржника, належать особисті речі, речі першої необхідності, предмети побуту і навіть

предмети розкоші з очевидними ознаками зношеності. Особистий автомобіль належить до предметів розкоші, якщо боржник не використовує його в робочих цілях. Боржник, який володіє квартирою або будинком на правах приватної власності, зобов'язаний продати його в рахунок погашення боргу і переїхати на орендовану площу.

Німецьке законодавство встановлює мінімальний прожитковий мінімум доходів особи, яка має борги перед кредиторами. Відповідні вимоги містяться в спеціальній таблиці, що є додатком до процесуальних кодексів. За основу розрахунків береться чистий, після відрахування податків, робочий дохід боржника. Водночас має значення кількість утриманців у родині. До них належать неповнолітні діти, які не мають власних доходів, і непрацюючі в зв'язку з об'єктивними обставинами подружжя (з інвалідності або відсутності реального робочого місця через критичний стан ринку праці). Наприклад, при чистому доході боржника до рівня 989,99 євро він звільняється від погашення боргових зобов'язань, навіть якщо він живе один. Починаючи з суми доходу в 1290 євро в місяць і при відсутності утриманців, боржник зобов'язаний за ухвалою суду щомісяця виплачувати 213,40 євро. При такому ж доході і хоча б при одному незаможному чи непрацездатному члені сім'ї боржник повністю звільняється від вимог кредитора.

Тільки при доході від 1360 євро в місяць і маючи на руках одного утриманця сума погашення виражається в 2,05 євро щомісяця. Однак чим вищий дохід, тим суворіше вимоги.

Особливістю німецької процедури банкрутства фізичних осіб (приватного банкрутства) є процедура звільнення від боргів. Строк звільнення від боргів у Німеччині складає шість років.

Отже, з початку судового провадження щорічно протягом шести років відбувається перегляд персонального фінансово-майнового стану боржника. З цією метою суд щорічно призначає адвоката або адвоката-аудитора для проведення незалежної експертизи. Якщо адвокат приходить до вис-

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

новку, що фінансова ситуація підзахисного не змінилася, йому надається відстрочка ще на один рік.

Останні зміни до законодавства дозволяють в деяких випадках скоротити 6-річний термін наполовину, але кількість таких винятків вкрай незначна. Наприклад, якщо боржник покриває не менше 35% вимог кредиторів і судових витрат, то термін звільнення від заборгованості, що залишився, скорочується до трьох років.

У разі отримання спадку боржником спадок буде зарахований до доходу і буде розглядатися як джерело погашення боргів. Свідоме приховування додаткового джерела доходів явно не піде на користь боржника — в цьому разі суд знімає з себе повноваження з захисту боржника. Якщо ж до кінця шостого року платоспроможність боржника не відновилася для повного розрахунку з кредиторами, справа закривається, фізична особа визнається банкрутом, а всі незадоволені вимоги кредиторів анулюються.

Особлива процедура визнання неплатоспроможності в Німеччині передбачена для одиноких вагітних жінок. Якщо вагітна жінка або молода мама звертається до суду задля визнання її банкрутом, суд, приймаючи заяву, вводить мораторій на пред'явлення вимог кредиторів до того, як дитині не виповниться три роки і мати не отримає

можливість знайти роботу. І лише після того, як молода мама знайде роботу, щодо неї поновлюється процедура звільнення від боргів, проте тривати вона може не більше трьох років.

Судова ухвала про звільнення фізичної особи від боргових зобов'язань позбавляє кредиторів можливості вимагати погашення боргів, а також поновлення справи про банкрутство.

Вітчизняна практика банкрутства фізичних осіб тільки формується. Аналіз наявної практики особистого банкрутства вже виявив низку проблем: фізичні особи «психологічно» і теоретично недостатньо готові ставати банкрутами; процедура є платною і досить складною для заявників-боржників; законом не передбачений захист подружжя, батьків, дітей боржника, з якими він нажив майно, що потрапляє до складу ліквідаційної маси; має місце невідповідність розміру фінансової винагороди арбітражних керуючих з їх відповідальністю і обсягом обов'язків в процедурі банкрутства фізичних осіб. Важливо пам'ятати, що становлення нового інституту неплатоспроможності фізичних осіб буде супроводжуватися підвищеною увагою з боку тінювих структур і шахраїв, особливо в умовах економічної кризи, які обіцятимуть банкрутам антикризову підтримку.

4.

Особливості національної моделі банкрутства фізичних осіб в контексті доступності, вартості, строків та ефективності

Поняття доступності процедури неплатоспроможності фізичної особи

Інститут неплатоспроможності фізичної особи є новелою Кодексу України з процедур банкрутства, що покликаний стати виходом для фізичних осіб із скрутного фінансового становища. Доступність процедури банкрутства при цьому є одним із важелів практичного здійснення верховенства

На етапі становлення вітчизняного інституту неплатоспроможності фізичної особи законодавцем взята за основу модель банкрутства юридичних осіб з урахуванням особливостей, встановлених Книгою Четвертою Кодексу України з процедур банкрутства.

права, запорукою дотримання основоположних прав людини, закріплених в державних та міжнародних правових актах.

Поняття доступності досить зрозуміло розкрито у Законі України «Про судоустрій та статус суддів». Так, відповідно до ст. 7 Закону «Про судоустрій та статус суддів», кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом, доступність правосуддя для кожної особи забез-

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

печується відповідно до Конституції України та в порядку, встановленому законами України. Частиною 1 статті 4 Господарського процесуального кодексу України гарантоване право на звернення до господарського суду в установленому цим Кодексом порядку. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом.

Доступність процедури неплатоспроможності, як і правосуддя в цілому, можна розглядати через призму таких факторів:

- 1) територіальна наближеність судів;
- 2) розумний строк розгляду справи;
- 3) максимально можлива простота процесу;
- 4) доступ до судового рішення та його виконання;

5) розумний розмір витрат у справі.

Важливою гарантією доступності до правосуддя також є механізм апеляційного і касаційного оскарження судових рішень, право на які закріплено у п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, з чітким визначенням юрисдикції судів апеляційної та касаційної інстанцій.

Територіальна наближеність судів

Відповідно до ч. 1 ст. 8 КУзПБ справи про банкрутство розглядаються господарськими судами за місцезнаходженням боржника — юридичної особи, фізичної особи або фізичної особи — підприємця. Зміст даної норми, начебто, прямо вказує нам на те, що ця норма покликана забезпечити зручність участі в судовому процесі.

Окрім того, Господарським процесуальним кодексом України передбачена можливість для учасника справи брати участь в судовому засіданні в режимі відео-конференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, крім випадків, коли явка такого учасника справи на судові засідання визнана судом обов'язковою.

На практиці ж фізична особа може протягом однієї процедури неодноразово змінювати своє місцезнаходження, що, безумовно, впливатиме на строки розгляду такої справи. Отже, учасники процесу та суд мають бути готовими до

того, що це може призводити до зловживання з боку фізичної особи.

Розумний строк розгляду справи

Частиною 1 статті 121 КУзПБ передбачено, що з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів строком на 120 днів. Саме такий строк передбачив законодавець для учасників у справі про неплатоспроможність для прийняття рішення щодо подальшої процедури відносно боржника. Протягом 120 днів збори кредиторів мають прийняти одне з таких рішень:

- ▶ схвалити план реструктуризації боргів боржника або
- ▶ прийняти рішення про перехід до процедури погашення його боргів.

Важливо при цьому звернути увагу на абз. 2 ч. 5 ст. 121 КУзПБ, відповідно до якого дія мораторію щодо задоволення забезпечених вимог кредиторів за рахунок майна боржника, яке є предметом забезпечення, припиняється після спливу 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, якщо господарський суд протягом цього часу не ухвалив постанову про визнання боржника банкрутом або постановив ухвалу про затвердження плану реструктуризації боргів.

З одного боку, законодавець встає на захист інтересів забезпеченого кредитора у разі продовження процедури понад встановлений строк, з іншого — з моменту відкриття провадження у справі може сплинути значно більше часу, аніж відведені Кодексом 4 місяці.

Після схвалення плану реструктуризації Кодексом встановлено, що строк його виконання у справі про неплатоспроможність не може перевищувати 5-ти років, а у разі погашення боргів за кредитами, отриманими боржником на придбання житла, строк виконання плану реструктуризації боргів боржника не повинен бути більшим за 10 років. Водночас, за вмотивованим клопотанням боржника та за умови погашення понад 80 відсотків вимог кредиторів господарський суд може продовжити строк виконання плану реструктуризації боргів боржника понад граничний строк.

Щодо процедури погашення боргів боржника законодавцем взагалі не встановлено строки її тривалості.

Окремо треба звернути увагу на Прикінцеві та перехідні положення КУзПБ, якими передбачено спеціальні умови, скористатись якими можуть особи, які мають непогашені борги за іпотечними кредитами в іноземній валюті. Протягом п'яти років з дня введення в дію Кодексу заборгованість фізичної особи, що виникла до дня введення в дію КУзПБ, за кредитом в іноземній валюті, який забезпечений іпотекою квартири або житлового будинку, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника, реструктуризується за процедурою неплатоспроможності фізичної особи згідно з планом реструктуризації або з мировою угодою з урахуванням особливостей, встановлених цим пунктом.

В тому разі, якщо загальна площа квартири, обтяженої іпотекою, не перевищує 60 квадратних метрів або житлова площа квартири не перевищує 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника, або якщо загальна площа житлового будинку, обтяженого іпотекою, не перевищує 120 квадратних метрів, строк погашення вимог забезпеченого кредитора становить 15 років. У разі ж, якщо загальна площа квартири, обтяженої іпотекою, перевищує 60 квадратних метрів або житлова площа такої квартири перевищує 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника, або якщо загальна площа будинку, обтяженого іпотекою, перевищує 120 квадратних метрів, строк погашення вимог забезпеченого кредитора становить 10 років.

Перевагою такої реструктуризації є можливість для боржника, який вчасно та в повному обсязі виконує план реструктуризації, не лише розрахуватися з більшістю кредиторських вимог, а й списати частину боргів та розстрочити залишок. Водночас, у разі якщо боржник не має фінансових можливостей погасити вимоги забезпеченого кредитора на визначених умовах, господарський суд за клопотанням боржника відмовляє у затвердженні плану реструктуризації та закриває провадження у справі про неплатоспроможність.

Отже, зважаючи на вищенаведені строки, треба розуміти, що провадження у справі про неплатоспромож-

ність є довготривалою процедурою, і на цей фактор потрібно зважати як самому боржнику, так і іншим учасникам справи, оскільки фактор часу прямо впливає і на розмір витрат.

Витрати фізичної особи в процедурі неплатоспроможності

Витрати, безумовно, є одним з найбільш важливих та найактуальніших питань цієї категорії справ.

Вже на етапі підготовки до відкриття провадження у справі перед боржником постає питання залучення кваліфікованого адвоката чи юриста, адже фізичній особі — боржнику (пересічному громадянину) без спеціальних знань та навичок буде дуже складно зібрати всі необхідні документи для складення заяви та подання її до господарського суду. На стадії підготовки заяви та доданих до неї документів важливим є комплексне дослідження наявних у боржника доказів неплатоспроможності, відсутності підстав для відмови у відкритті провадження у справі або повернення поданої ним заяви. Завданням адвоката, який представляє інтереси боржника на стадії реструктуризації боргів, є, власне, розроблення, складення і забезпечення виконання плану реструктуризації, оскільки визнання боржника банкрутом є, все ж таки, крайньою мірою. Зрозуміло, що участь спеціаліста призведе до виникнення додаткових витрат. Водночас проведення ґрунтовного аналізу фінансового становища боржника, наявності алгоритму дії та методичне слідування йому сприятимуть майбутньому ефективному розгляду справи в суді.

Відповідно до положень КУзПБ, ініціювати справу про банкрутство фізичної особи може виключно сама особа шляхом звернення до господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі. До заяви, окрім іншого, обов'язково додаються докази авансування боржником на депозитний рахунок суду винагороди керуючому реструктуризацією за 3 (три) місяці виконання повноважень.

Розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією становить 5 (п'ять) розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб за кожен місяць

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

виконання арбітражним керуючим повноважень. Так, станом на 01.07.2020 року розмір авансування винагороди становить 32955 грн (2197 грн x 5 x 3). В порівнянні з процедурою банкрутства юридичних осіб такий розмір є меншим, оскільки за подання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство кредитор (або сам боржник, який ініціює процедуру) має надати докази авансування винагороди арбітражному керуючому трьох розмірів мінімальної заробітної плати за три місяці виконання повноважень, що становить 42507 грн відповідно (4723 грн x 3 x 3).

Треба додати, що ненадання доказів авансування винагороди керуючому реструктуризацією є підставою для повернення заяви та доданих до неї документів.

Зокрема, ухвалою господарського суду Дніпропетровської області від 24.03.2020 р. у справі №904/1597/20 заявникові було повернуто заяву про відкриття провадження про несплатоспроможність без розгляду. Мотивуючи своє рішення, суд, зокрема, зазначив, що питання про звільнення заявника від авансування винагороди арбітражного керуючого перебуває поза компетенцією суду. Оскільки держава гарантує оплату винагороди арбітражному керуючому, вона не надає права суду звільняти заявників від обов'язку авансувати сплату такої винагороди. Так, у п. 53 рішення Європейського суду з прав людини від 19.06.2001 у справі «Креуз проти Польщі» зазначено, що «право на суд» не є абсолютним. Воно може бути підданим обмеженням, дозволеним за змістом, тому що право на доступ до суду за самою своєю природою потребує регулювання з боку держави.

Питання сплати судового збору, так само як і звільнення від оплати за подання заяви про відкриття провадження у справі про несплатоспроможність, КУЗПБ не передбачено. Однак відомі випадки, коли суди залишали без руху заяви фізичних осіб у разі неподання доказів сплати судового збору за звернення із заявою про відкриття провадження у справі у встановленому законом порядку та розмірі (ухвала Господарського суду Харківської області від 03.01.2020 у справі № 922/46/20, ухвала Господарського суду Харківської області від 13.02.2020 у справі № 922/386/20). Суди апеля-

ційної інстанції, водночас, скасовують рішення судів першої інстанції як необґрунтовані, зазначаючи, що ст. 116 Кодексу України з процедур банкрутства встановлено чіткий перелік документів, що додаються до заяви про відкриття провадження у справі про несплатоспроможність (постанова Східного апеляційного господарського суду від 04.02.2020 року у справі № 917/2088/19).

Треба додати, що інші витрати, як от сплата винагороди і відшкодування витрат арбітражного керуючого, пов'язані з виконанням ним своїх повноважень, оплата послуг спеціалістів для проведення оцінки майнових об'єктів, що підлягають продажу, а також витрати на проведення аукціону, відшкодовуються у повному обсязі до задоволення вимог кредиторів за рахунок коштів, отриманих від продажу майна боржника.

Отже, ключовими витратами фізичної особи у справі про несплатоспроможність є: витрати на професійну правничу допомогу в розмірі, обумовленому з адвокатом чи арбітражним керуючим (як особою, яка може надавати послуги на етапі підготовки та складання заяви про відкриття провадження у справі про несплатоспроможність та представляти інтереси боржника у суді), та авансування винагороди керуючому реструктуризацією.

Зважаючи на все вищевикладене, ефективність окреслених положень в процедурі несплатоспроможності фізичної особи неможливо проаналізувати без практики їх застосування. За прогнозами соціально-економічних наслідків реалізація положень КУЗПБ забезпечить підвищення ефективності процедур банкрутства та покращення позиції України за індикатором «Врегулювання несплатоспроможності» у щорічному дослідженні Світового Банку Doing Business, зокрема, через запровадження нової для вітчизняної економіки системи регулювання правових відносин із відновлення платоспроможності фізичних осіб. Практичне застосування положень Кодексу дасть поштовх до відновлення економічної активності громадян, зокрема, завдяки відновленню споживчого кредитування, коли учасники кредитних і боргових відносин будуть знати, що не буває невирішуваних ситуацій, якими б вони складними не були.

5.

Арбітражний керуючий та адвокат у справах про неплатоспроможність фізичних осіб

Адвокат же є тим учасником, якого до участі у процесі залучають учасники справи: боржник, кредитори, сам арбітражний керуючий, інвестор тощо. Саме від того, чиї інтереси покликаний представляти адвокат, і залежить обсяг його повноважень.

Загальні права та обов'язки арбітражного керуючого та адвоката, як і будь-якого іншого учасника справи, визначені ст. 42 ГПК України. Зазначеною статтею встановлено, що учасники справи мають право: ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень; подавати докази; брати участь у судових засіданнях, якщо

Виходячи з норм КУзПБ, арбітражний керуючий є обов'язковим учасником процесу, який і покликаний забезпечити реалізацію на практиці всіх законодавчих вимог задля відновлення платоспроможності боржника та задоволення вимог кредиторів.

інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам; подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб; ознайомлюватися з протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити з них копії, подавати письмові зауваження з приводу їх неправильності чи неповноти; оскаржувати судові рішення у визначених законом випад-

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

ках; користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами.

Статтею 42 ГПК також визначені й основні обов'язки учасників провадження: виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу; сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи; з'являтися в судові засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою; подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази; надавати суду повні і достовірні пояснення з питань, які ставляться судом, а також учасниками справи в судовому засіданні; виконувати процесуальні дії у встановлені законом або судом строки; виконувати інші процесуальні обов'язки, визначені законом або судом.

Треба також враховувати, що КУЗ-ПБ передбачено загальні та спеціальні права і обов'язки арбітражного керуючого.

Загальні права та обов'язки

Зокрема, ст. 12 Кодексу встановлені права арбітражних керуючих, з поміж яких логічним є виділити: звернення до суду в межах своїх повноважень; скликання зборів кредиторів та прийняття у них участі з правом дорадчого голосу; отримання винагороди; залучення інших осіб та організацій; отримання документів про боржника; дострокове припинення повноважень та ін.

Статтею 12 Кодексу також передбачений і загальний перелік обов'язків арбітражного керуючого, які полягають в дотриманні вимог законодавства; здійсненні заходів щодо захисту майна боржника; проведенні аналізу фінансово-господарського стану боржника; наданні та поданні відомостей про боржника; здійсненні заходів щодо забезпечення державної таємниці; наданні відомостей для ведення ЄДРПОУ; вчиненні заходів щодо недопущення конфлікту інтересів; повідомленні органів поліції про встановлені факти порушення законодавства.

Спеціальні права та обов'язки

Зважаючи на специфіку та особливості проваджень у справах про

банкрутство, законодавцем, звичайно, передбачено і спеціальні права та обов'язки, що можуть бути реалізовані в межах даної категорії справ.

При розгляді справи про неплатоспроможність фізичної особи треба зазначити, що ст. 114 Кодексу передбачено, що арбітражний керуючий має право: запитувати та отримувати документи, у тому числі які містять конфіденційну інформацію та/або банківську таємницю; отримувати інформацію з державних реєстрів, у тому числі з бюро кредитних історій; здійснювати огляд майна боржника; отримувати інформацію про рух коштів на рахунках боржника відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність».

До спеціальних обов'язків арбітражного керуючого, саме відносно процедур неплатоспроможності фізичної особи, належать: проведення інвентаризації, визначення вартості майна; участь у розробленні плану реструктуризації боргів боржника, забезпечення розгляду зборами кредиторів плану реструктуризації та подання його на затвердження до господарського суду; відкриття спеціального рахунку для розрахунків з кредиторами; погашення вимог кредиторів; звітування.

Окрім того, ст. 122 встановлено, що арбітражний керуючий під час виконання повноважень керуючого реструктуризацією повинен здійснити перевірку поданих боржником декларацій та подати до суду відповідний звіт.

Отже, аналіз норм законодавства дає підстави вважати, що арбітражний керуючий при виконанні повноважень керуючого реструктуризацією та керуючого реалізацією має загальні, спеціальні та профільні права і обов'язки, направлені, насамперед, на опанування ним достатньою інформацією про справу, отримання та збір інформації про майновий стан боржника, виявлення активів боржника, надання допомоги боржнику у розробленні плану реструктуризації та здійснення реалізації майна задля погашення вимог кредиторів у разі застосування процедури реалізації.

Щодо статусу адвоката треба зазначити, що обсяг його прав та обов'язків повною мірою залежить від того, інтєреси кого з учасників він представляє.

Відповідно до ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат

— це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені зазначеним Законом України.

Отже, окрім загальних прав та обов'язків, що визначені ГПК, адвокат має повноваження, якими наділив його клієнт (боржник, кредитор, інвестор, тощо).

Треба зауважити, що КУзПБ не містить окремих норм щодо прав та обов'язків кожного з учасників процесу. У зв'язку із цим, окрім норм ГПК доречним є врахування положень ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з яким адвокат має повноваження, які повинні відповідати ст. 20 зазначеного Закону. А саме: під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги. Тобто, саме на підставі договору може бути визначений обсяг прав та повноважень, які надаються адвокату. Окрім того, на підставі зазначеного Закону для адвоката встановлений перелік професійних обов'язків, серед яких: дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики; на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги; невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів; підвищувати свій професійний рівень; виконувати рішення органів адвокатського самоврядування; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги.

Якщо ж говорити про роботу адвоката в межах провадження у справі про банкрутство фізичної особи, то треба врахувати, що основним завданням адвоката у цьому разі є: надання консультацій боржнику; складання заяви про порушення провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи; збір та підготовка документів, які необхідно долучити до заяви; розроблення та складання плану реструктуризації; забезпечення виконання вимог ухвал суду та арбітражного керуючого щодо необхідності вчинення дій; забезпечення присутності у судових засіданнях; представлення та захист інтересів боржника; відстеження повноти вчинення дій арбітражного

керуючого в межах відповідних процедур.

Враховуючи наведені вище норми, треба зауважити, що арбітражний керуючий, у порівнянні з адвокатом, має чітко регламентовані та обмежені КУзПБ права і обов'язки. Крім того, положення арбітражного керуючого завжди має ґрунтуватись на позиції нейтралітету щодо будь-якої із сторін, в той час як адвокат має чітку правову лінію захисту інтересів конкретного клієнта.

Доцільно звернути увагу на те, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Зміст принципу конфіденційності розкритий в ст. 10 Правил адвокатської етики, затвердженим З'їздом адвокатів України 09.06. 2017: збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка визначена як предмет адвокатської таємниці Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» або становить персональні дані про фізичну особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується.

Кодексом професійної етики арбітражних керуючих України, затвердженим Установчим з'їздом арбітражних керуючих України від 20.11.2019 р., встановлено, що арбітражний керуючий у своїй діяльності дотримується конфіденційності, що вказує на неможливість розголошення третім особам інформації про боржника, кредитора, іншої інформації, отриманої ним у зв'язку з виконанням своїх повноважень (ст. 7 Кодексу професійної етики арбітражних керуючих). Винятки з цього можуть бути встановлені тільки законом. Обмін інформацією між адвокатом та арбітражним керуючим, в принципі, може допускатися лише за згодою боржника.

Не можна не звернути увагу і на ті факти, що майже всі дії арбітражного керуючого, відповідно до норм КУзПБ, супроводжуються контролем, дозволом на вчинення та затвердженням дій іншими учасниками провадження. Водночас неможливо не звернути

Лекція

1.

Лекція

2.

Лекція

3.

Лекція

4.

Лекція

5.

Лекція

6.

Лекція

7.

Лекція

8.

Лекція

9.

Лекція

10.

Лекція

11.

Лекція

12.

Лекція

13.

увагу на те, що вимоги щодо етики арбітражних керуючих на сьогодні перебувають лише на стадії свого формування та становлення. Адвокати ж вже зараз мають чітко регламентовані етичні вимоги до своєї діяльності. Зокрема, адвокат не може представляти в межах справи про неплатоспроможність фізичної особи двох учасників справи, інтереси яких суперечать один одному (наприклад, боржника та кредитора), оскільки це призведе до конфлікту інтересів та буде порушенням, серед іншого, Правил адвокатської етики.

Треба також звернути увагу, що арбітражні керуючі не складають присяги та на сьогодні керуються Кодексом професійної етики арбітражного керуючого. Хоча Кодекс України з процедур банкрутства не містить положення про необхідність дотримання арбі-

ражними керуючими професійної етики, але містить норму, яка передбачає його відповідальності за порушення таких правил (ст. 19 КУзПБ).

Підсумовуючи питання статусу арбітражного керуючого та адвоката в межах справи про неплатоспроможність фізичної особи, треба наголосити на тому, що необхідною є співпраця між даними учасниками процесу, яка забезпечить своєчасність надання та отримання інформації, балансування інтересів та захист прав як кредиторів, так і боржника. Спільна діяльність арбітражного керуючого і адвоката допоможе встановити рівновагу між можливостями боржника та забезпеченням вимог кредиторів, що надасть можливість для сталого розвитку інституту неплатоспроможності фізичних осіб в Україні.

6.

Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб

Особливістю відкриття провадження у такій справі є те, що кредитори (юридичні або фізичні особи, державні органи, що здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів) не мають права ініціювати таке провадження. Це істотно відрізняє положення КУзПБ від попереднього Закону, який дозволяв кредиторам звертатися в господарський суд з заявами про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи — підприємця. Ця новела може бути пояснена певною «обережністю» законодавця у поширенні права неплатоспроможності на всіх фізичних осіб з урахуванням обмежень прав боржника, які виникають відповідно до КУзПБ.

Вимоги до змісту і форми заяви про відкриття провадження у справі про

Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи є початковим етапом процедури неплатоспроможності фізичної особи.

неплатоспроможність фізичної особи містяться у ст.116 КУзПБ.

Заява про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність подається до суду в письмовій формі.

Заява повинна містити:

- 1) найменування господарського суду, до якого подається заява;
- 2) ім'я боржника, його місце проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті), номер засобу зв'язку боржника,

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

адреса його електронної пошти (за наявності);

- 3) виклад обставин, що стали підставою для звернення до суду;
- 4) перелік документів, що додаються до заяви.

Найвідповідальнішим етапом є підготовка додатків до заяви.

Відповідно до частин 3, 4 ст. 116 КУз-ПБ, до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність мають бути додані:

- 1) довіреність чи інший документ, що засвідчує повноваження представника, якщо заяву підписано представником;
- 2) документи, що підтверджують наявність (відсутність) у боржника статусу фізичної особи — підприємця;
- 3) конкретизований список кредиторів і боржників із зазначенням загальної суми грошових вимог кредиторів (боржників), а також щодо кожного кредитора (боржника) — його імені або найменування, його місцезнаходження або місця проживання, ідентифікаційного коду юридичної особи або реєстраційного номера облікової картки платника податків та номера паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті), суми грошових вимог (загальної суми заборгованості, заборгованості за основним зобов'язанням та суми неустойки (штрафу, пені) окремо), підстав виникнення зобов'язань, а також строку їх виконання згідно із законом або договором;
- 4) опис майна боржника, що належить йому на праві власності, із зазначенням місцезнаходження або місця зберігання майна;
- 5) копії документів, що підтверджують право власності боржника на майно;

6) перелік майна, що перебуває у заставі (іпотеці) або є обтяженим в інший спосіб, його місцезнаходження, вартість, а також інформація про кожного кредитора, на користь якого вчинено обтяження майна боржника, — ім'я або найменування, місцезнаходження або місце проживання, ідентифікаційний код юридичної особи або реєстраційний номер облікової картки платника податків та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті), сума грошових вимог, підстава виникнення зобов'язань, а також строк їх виконання згідно із законом або договором;

7) копії документів про вчинені боржником (протягом року до дня подання заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність) правочини щодо належного йому нерухомого майна, цінних паперів, часток у статутному капіталі, транспортних засобів та угоди на суму не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати;

8) відомості про всі наявні рахунки боржника (у тому числі депозитні рахунки), відкриті в банках та інших фінансово-кредитних установах в Україні та за кордоном, їх реквізити, із зазначенням сум грошових коштів на таких рахунках;

9) копія трудової книжки (за наявності);

10) відомості про роботодавця (роботодавців) боржника;

11) декларація про майновий стан боржника за формою, затвердженою державним органом з питань банкрутства;

12) докази авансування боржником на депозитний рахунок суду винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень;

- 13) інформація про наявність (відсутність) непогашеної судимості за економічні злочини;
- 14) інші документи, що підтверджують наявність підстав, визначених статтею 115 цього Кодексу.

Разом із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржник зобов'язаний подати пропозиції щодо реструктуризації боргів (проект плану реструктуризації боргів).

Перелік документів, що подаються до заяви, може бути законодавцем доповнений, тому суб'єктам надання правової допомоги важливо володіти актуальною правовою інформацією на день звернення із заявою до суду.

Треба звернути увагу на те, що відповідно до вимог ч.1 ст.115 та ч.1 ст.116 КУзПБ боржник має право звернутись до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність лише за наявності підстав, що визначені ч.2 ст.115 КУзПБ, а саме у разі, якщо:

- 1) розмір прострочених зобов'язань боржника перед кредитором (кредиторами) становить не менше 30 розмірів мінімальної заробітної плати;
- 2) боржник припинив погашення кредитів чи здійснення інших планових платежів у розмірі більше 50 відсотків місячних платежів за кожним з кредитних та інших зобов'язань упродовж двох місяців;
- 3) ухвалено постанову у виконавчому провадженні про відсутність у фізичної особи майна, на яке може бути звернено стягнення;
- 4) існують інші обставини, які підтверджують, що найближчим часом боржник не зможе виконати грошові зобов'язання чи здійснювати звичайні поточні платежі (загроза неплатоспроможності).

Виходячи із загальної логіки права неплатоспроможності фізичної особи, можна говорити про те, що ці підстави мають бути в наявності, але не усі одночасно.

Підготовлену заяву разом із додатками до неї боржник має направити до господарського суду за місцезнаходженням боржника — фізичної особи

або фізичної особи — підприємця (ч.1 ст.8 КУзПБ).

У частині 1 ст. 117 КУзПБ визначено, що у разі відсутності підстав для відмови у прийнятті заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність або для повернення такої заяви господарський суд не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви постановляє ухвалу про прийняття заяви до розгляду, в якій зазначаються:

- 1) дата підготовчого засідання, яке має відбутися не пізніше 15 робочих днів з дня постановлення ухвали;
- 2) прізвище, ім'я та по батькові арбітражних керуючих, визначених автоматизованим відбором для призначення керуючого реструктуризацією.

Ухвалою про прийняття заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника до розгляду господарський суд також має право вирішити питання про:

- 1) зобов'язання заявника, боржника та інших осіб подати до суду додаткові відомості, необхідні для вирішення питання про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність;
- 2) вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів.

Заходами для забезпечення вимог кредиторів відповідно до ч.2 ст.118 КУзПБ є: заборона боржнику укладати правочини (договори); зобов'язання боржника передати майно, інші цінності на зберігання третім особам; накладення арешту на конкретне майно боржника; заборона виїзду боржника за кордон. Перелік заходів для забезпечення вимог кредиторів, визначений в КУзПБ, не є вичерпним.

Проведення підготовчого засідання суду

Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи відбувається у підготовчому засіданні після надання судом оцінки всім наданим боржником документам та викладеним у заяві обставинам.

Зокрема, відповідно до ч.1 ст. 119 КУзПБ, у підготовчому засіданні господарський суд розглядає подані документи, з'ясовує наявність підстав для відкрит-

Лекція

1.

Лекція

2.

Лекція

3.

Лекція

4.

Лекція

5.

Лекція

6.

Лекція

7.

Лекція

8.

Лекція

9.

Лекція

10.

Лекція

11.

Лекція

12.

Лекція

13.

тя провадження у справі про неплатоспроможність, а також вирішує інші питання, пов'язані з розглядом заяви.

У разі встановлення наявності підстав для відкриття провадження, господарським судом постановляється відповідна ухвала, яка набирає законної сили з моменту її постановлення. В ухвалі про відкриття провадження господарський суд має зазначати про:

- 1) відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника;
- 2) введення процедури реструктуризації боргів боржника;
- 3) введення мораторію на задоволення вимог кредиторів;
- 4) призначення керуючого реструктуризацією;
- 5) вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів;
- 6) строк подання арбітражним керуючим до господарського суду відомостей про результати розгляду вимог кредиторів, який не може перевищувати 30 днів з дня проведення підготовчого засідання суду;
- 7) проведення арбітражним керуючим виявлення, складання опису майна боржника (проведення інвентаризації) та визначення його вартості;
- 8) строк підготовки та подання до господарського суду плану реструктуризації боргів боржника, який не може перевищувати трьох місяців з дня проведення підготовчого засідання суду;
- 9) зобов'язання контролюючого органу, визначеного Податковим кодексом України, надати керуючому реструктуризацією та суду інформацію про доходи боржника та членів його сім'ї і про майно, задеклароване такими особами при перетині кордону;
- 10) зобов'язання органу Державної прикордонної служби надати керуючому реструктуризацією та суду інформацію про перетинання боржником та членами його сім'ї державного кордону за останні три роки;

11) зобов'язання банків надати керуючому реструктуризацією та суду інформацію про залишок коштів на рахунках боржника.

Водночас, оцінюючи подані документи, господарський суд може встановити підстави для відмови у задоволенні заяви боржника про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, що наведені у ч.4 ст.119 КУЗПБ, а саме:

- 1) відсутні підстави для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, зазначені у ч. 2 ст. 115 КУЗПБ ;
- 2) боржник виконав зобов'язання перед кредитором (кредиторами) у повному обсязі до підготовчого засідання суду;
- 3) боржника притягнуто до адміністративної або кримінальної відповідальності за неправомірні дії, пов'язані з неплатоспроможністю (ст. 164 15 КУпАП «Приховування стійкої фінансової неспроможності», ст. 166 16 КУпАП «Незаконні дії у разі банкрутства», ст. 166-17 КУпАП «Фіктивне банкрутство», ст. 218-1 КК «Доведення банку до неплатоспроможності», ст. 219 КК «Доведення до банкрутства», ст. 220-2 КК «Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи»);
- 4) боржника визнано банкрутом протягом попередніх п'яти років.
Ухвала про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність не пізніше трьох днів з дня її постановлення надсилається: боржнику, органам, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування, до місцевих судів загальної юрисдикції та органу Державної виконавчої служби, приватному виконавцю, у якого перебуває виконавче провадження на виконанні, до органу Державної прикордонної служби, державного органу з питань банкрутства, іншим

учасникам справи та особам, які мають право взяти участь у такій справі (ч. 7 ст.119 КУзПБ).

У разі вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів копія ухвали надсилається також установам, що здійснюють облік нерухомого та рухомого майна, органам Державної автомобільної інспекції за місцем проживання боржника, установам банків, що обслуговують рахунки боржника, депозитарним установам, які ведуть облік прав на цінні папери, що належать боржнику, а також органам Державної прикордонної служби.

Наслідки відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб

Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи тягне за собою певні правові наслідки, які визначені ст. 120 КУзПБ.

Зокрема, ч.1 ст.120 КУзПБ встановлено, що з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника:

1) пред'явлення кредиторами вимог до боржника та задоволення таких вимог може відбуватися лише в межах провадження у справі про неплатоспроможність та у порядку, передбаченому КУзПБ.

Це означає, що кредитор/кредитори боржника не можуть вимагати задоволення своїх грошових вимог та отримувати його поза межами судового процесу, тобто їх відносини із кредиторами після цього регулюються саме нормами КУзПБ;

2) арешт майна боржника та інші обмеження боржника щодо розпорядження належним йому майном можуть бути застосовані виключно господарським судом у межах провадження у справі про неплатоспроможність, а попередньо накладені арешти та обмеження можуть бути зняті на підставі ухвали господарського суду;

3) припиняється нарахування штрафів та інших фінансових санкцій, а також відсотків за усіма зобов'язаннями боржника;

4) здійснення корпоративних прав боржника та реалізація майнових

прав відбуваються з урахуванням обмежень, встановлених КУзПБ;

5) вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів строком на 120 днів з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність;

6) строк виконання всіх грошових зобов'язань боржника вважається таким, що настав;

7) будь-яке відчуження та розпорядження майном боржника здійснюються виключно в порядку, передбаченому КУзПБ.

Якщо боржник буде вчиняти дії, спрямовані на перешкоджання проведенню щодо нього процедур, передбачених КУзПБ, господарський суд за клопотанням арбітражного керуючого або з власної ініціативи може прийняти рішення про тимчасову заборону боржнику без дозволу суду виїжджати за кордон на період здійснення провадження у справі про неплатоспроможність ч. 2 ст.120 КУзПБ.

Ухвала про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність є підставою для зупинення вчинення виконавчих дій щодо боржника.

Статистика свідчить про те, що головною складністю на початковому етапі ініціювання відкриття процедури банкрутства є підготовка комплексу документів, які подаються разом із відповідною заявою до господарського суду. Зокрема, починаючи з 21.10.2019 (дата введення в дію КУзПБ) до 12.05.2020 загалом до господарських судів боржниками було подано всього 159 заяв про відкриття проваджень у справі про банкрутство фізичної особи. Станом на 12.05.2020 з числа вказаних заяв 61 заяву було залишено без руху, 35 заяв було повернуто заявникам, щодо 14 заяв було відмовлено у відкритті проваджень.

Не пізніше 60 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність має бути проведено попереднє засідання господарського суду, за результатами якого суд постановляє ухвалу, в якій, зокрема, має бути зазначено розмір та перелік усіх визнаних судом вимог кредиторів, що вносяться керуючим реструктуризацією до реєстру вимог кредиторів (ч. 2 ст. 47, ч. 1 ст. 122 КУзПБ).

Лекція

1.

Лекція

2.

Лекція

3.

Лекція

4.

Лекція

5.

Лекція

6.

Лекція

7.

Лекція

8.

Лекція

9.

Лекція

10.

Лекція

11.

Лекція

12.

Лекція

13.

Кредиторами у справах про неплатоспроможність фізичної особи можуть бути будь-які особи, які мають грошові вимоги до боржника.

7.

Забезпечення вимог кредиторів

Виявлення кредиторів у справі про неплатоспроможність фізичної особи здійснюється у три способи:

- 1) у заяві про відкриття провадження боржник наводить перелік кредиторів;
- 2) задля виявлення всіх кредиторів після відкриття справи про неплатоспроможність фізичної особи здійснюється публікація відповідного оголошення;
- 3) в КУзПБ визначено перелік осіб, яким надсилається ухвала про відкриття провадження у справі (ч. 7 ст. 119 КУзПБ). В цьому разі отримують інформацію про відкриття справи, наприклад, податкові органи, завдяки цьому вони мають можливість реалізувати своє право вступити у справу.

Кредитори зацікавлені спільно ді-

яти для виявлення майна боржника, визнання недійсними правочинів, що призвели до неплатоспроможності боржника, повернення неправомірно відчуженого майна, а також щодо впливу на напрям роботи арбітражного керуючого на різних стадіях процесу.

У цьому контексті кредитори у справі про неплатоспроможність фізичної особи мають набагато більше прав, ніж у процедурах виконавчого провадження. В останньому випадку кредитори можуть лише оскаржувати дії виконавця, чітко визначені у Законі України «Про виконавче провадження».

Треба наголосити на тому, що можливість вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів є інститутом, що слугує реалізації мети КУзПБ, що визначена у його преамбулі та передбачає, що Кодекс встановлює умови

та порядок відновлення платоспроможності боржника — юридичної особи або визнання його банкрутом задля задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи. Тобто важливим критерієм ефективності законодавства про банкрутство є не лише відновлення платоспроможності боржника, але й рівень задоволення вимог кредиторів. Реалізації цієї мети і слугує застосування заходів забезпечення вимог кредиторів.

Важливо з'ясувати коло суб'єктів, які можуть ініціювати вжиття заходів для забезпечення вимог кредиторів, та стадії провадження, на якій це можливо зробити.

1) За ініціативою суду або за заявою боржника

Відповідно до ч. 1 ст. 118 КУзПБ господарський суд має право за вмотивованим клопотанням сторін у справі про неплатоспроможність чи за своєю ініціативою вжити заходів для забезпечення вимог кредиторів.

Заходи для забезпечення вимог кредиторів вживаються господарським судом у порядку та на умовах, визначених у Книзі Третій цього Кодексу.

Таким чином законодавець поширює порядок, встановлений ст. 40 КУзПБ, на провадження у справі про неплатоспроможність фізичних осіб.

Частиною 1 ст. 119 КУзПБ передбачено, що у підготовчому засіданні господарський суд розглядає подані документи, з'ясовує наявність підстав для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, а також вирішує інші питання, пов'язані з розглядом заяви.

Водночас, виходячи з аналізу норм ст. 119 КУзПБ, суд не обмежений правом застосувати заходи з забезпечення вимог кредиторів у підготовчому засіданні.

Отже, забезпечення вимог кредиторів можливе на стадії проведення підготовчого засідання за власною ініціативою суду або за вмотивованим клопотанням боржника, оскільки боржник є стороною справи з моменту подачі заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність.

Боржник може просити господарський суд вжити заходи забезпечення вимог кредиторів, коли існує ризик втрати майна або його відчуження

з незалежних від боржника причин, що у подальшому, наприклад, може ускладнити виконання плану реструктуризації.

Отже, з аналізу норм ст.ст. 40, 118 КУзПБ вбачається, що суд має право застосувати заходи забезпечення вимог кредиторів на будь-якій стадії.

2) За клопотанням керуючого реструктуризацією

Відповідно до п. 2. ч. 2 ст. 12 КУзПБ арбітражний керуючий зобов'язаний здійснювати заходи щодо захисту майна боржника.

Арбітражний керуючий (керуючий реструктуризацією) набуває статусу учасника справи з моменту винесення ухвали господарського суду за наслідками підготовчого засідання, а саме ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника.

Така ухвала набуває законної сили одразу з моменту постановлення (ч. 8 ст. 119 КУзПБ), відповідно, звернення до суду з мотивованим клопотанням може здійснюватися арбітражним керуючим (керуючим реструктуризацією) одразу після постановлення такої ухвали.

Отже, арбітражний керуючий має право звертатися до суду з мотивованим клопотанням про забезпечення вимог кредиторів після постановлення ухвали про відкриття провадження по справі (ст. 118, ч. 8 ст. 119 КУзПБ).

3) За клопотанням кредиторів

Статтею 118 КУзПБ передбачено, що господарський суд має право за вмотивованим клопотанням сторін у справі про неплатоспроможність чи за своєю ініціативою вжити заходів для забезпечення вимог кредиторів. Буквальне тлумачення цієї норми свідчить про те, що законодавець мав на увазі не тільки боржника як сторону у справі, а саме сторін.

Відповідно до статей 45, 122 КУзПБ процедура виявлення кредиторів фізичної особи здійснюється в порядку передбаченому для процедури банкрутства юридичних осіб. Розпорядник майна не пізніше ніж на 10 день з дня закінчення встановленого частиною першою цієї статті строку з урахуванням результатів розгляду вимог кредиторів боржником повністю або частково визнає їх або відхиляє з обґрунтуванням підстав визнання чи від-

Лекція

1.

Лекція

2.

Лекція

3.

Лекція

4.

Лекція

5.

Лекція

6.

Лекція

7.

Лекція

8.

Лекція

9.

Лекція

10.

Лекція

11.

Лекція

12.

Лекція

13.

хилення, про що письмово повідомляє заявників і господарський суд, а також подає до суду письмовий звіт про надіслані всім кредиторам боржника повідомлення про результати розгляду грошових вимог та їх отримання кредиторами разом з копіями повідомлень про вручення поштового відправлення та описів вкладення у поштове відправлення або інших документів, що підтверджують надсилання повідомлення кредиторам.

Отже, відповідно до статей 45, 47, 122 КУзПБ, визнання особи кредитором та набуття нею відповідного статусу можливе лише у разі постановлення відповідної ухвали господарського суду. Тому лише за результатами попереднього засідання особа набуває статусу кредитора як сторони у справі про неплатоспроможність фізичної особи і може звертатися до суду в порядку ст. ст. 40, 118 КУзПБ із відповідним клопотанням про забезпечення своїх вимог.

Щодо обсягу та можливих форм забезпечення вимог треба звернути увагу на таке.

До заходів для забезпечення вимог кредиторів належать:

- ▶ заборона боржнику укладати правочини (договори);
- ▶ зобов'язання боржника передати майно, інші цінності на зберігання третім особам;
- ▶ вчинення або утримання від вчинення певних дій;
- ▶ заборона боржнику розпоряджатися його нерухомим майном та цінними паперами;
- ▶ накладення арешту на конкретне майно боржника;
- ▶ інші заходи для збереження майна боржника;
- ▶ заборона виїзду боржника за кордон.

Господарський суд має право скасувати або змінити заходи щодо забезпечення вимог кредиторів до настання зазначених обставин, про що постановляє ухвалу.

Ухвали щодо забезпечення вимог кредиторів виконуються у передбаченому законодавством порядку і способами, в тому числі:

- ▶ шляхом внесення запису до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно,
- ▶ в порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження»,

- ▶ шляхом направлення ухвали до Держприкордонслужби.

Внесення записів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного реєстру обтяжень рухомого майна

Згідно з Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» Державний реєстр речових прав на нерухоме майно — єдина державна інформаційна система, що забезпечує обробку, збереження та надання відомостей про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження, про об'єкти та суб'єктів таких прав.

Держателем Державного реєстру речових прав на нерухоме майно є Міністерство юстиції України.

Інформація про зареєстровані права на нерухоме майно та їх обтяження, що міститься у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, є відкритою та загальнодоступною.

Для фізичних та юридичних осіб інформація за об'єктом нерухомого майна та суб'єктом речового права надається в електронній формі через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України (<https://minjust.gov.ua>) за умови ідентифікації такої особи (фізичної або юридичної) з використанням електронного цифрового підпису чи іншого альтернативного засобу ідентифікації особи або в паперовій формі державним реєстратором.

Умови, підстави для безпосереднього доступу посадових осіб державних органів, органів місцевого самоврядування, адвокатів та нотаріусів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом, та процедуру отримання інформації з цього реєстру, права та обов'язки суб'єктів, що є учасниками зазначеної процедури, визначено Порядком доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1127.

У Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно можлива реєстрація заборони реєстрації нерухомого майна та реєстрація арешту не-

рухомого майна.

Державний реєстр обтяжень рухомого майна відповідно до Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, затвердженого Постановою КМУ №830 від 05.07.2004 року — єдина комп'ютерна база даних про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також про звернення стягнення на предмет обтяження.

Держателем Реєстру є Мін'юст, що забезпечує ведення Реєстру, адміністратором Реєстру — державне підприємство, що належить до сфери управління Мін'юсту, ДП «НАЦІОНАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ».

Для обтяження, яке виникає на підставі рішення суду про стягнення коштів, та обтяження, відповідно до якого накладається арешт на рухоме майно для забезпечення цивільного позову, зазначається розмір вимоги обтяжувача (п.п.2.п.8. Постанови КМУ №830 від 05.07.2004 року), таким чином має зазначатися сума усіх вимог кредиторів для відповідності заяви і ухвали вимогам Порядку ведення реєстру.

У Державному реєстрі обтяжень рухомого майна можлива реєстрація: заборони боржнику укладати правочини (договори), заборона боржнику розпоряджатися його рухомим майном та цінними паперами, накладення арешту на конкретне майно боржника.

Виконання ухвали про забезпечення вимог кредиторів в порядку Закону України «Про виконавче провадження»

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження», до виконавчих документів належать ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення, кримінальних провадженнях у випадках, передбачених законом.

Виконання ухвал господарського суду щодо забезпечення вимог кредиторів можливо здійснювати як через Державну виконавчу службу, так і через приватних виконавців, але з урахуванням обмежень, встановлених ч. 2 ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження».

В зазначеному порядку можливе ви-

конання таких дій щодо забезпечення вимог кредиторів:

- зобов'язання боржника передати майно, інші цінності на зберігання третім особам;
- вчинення або утримання від вчинення певних дій.

Виконання ухвали про забезпечення вимог кредиторів в порядку Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»

Стаття 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» передбачає, що тимчасове обмеження права громадянина України на виїзд з України у випадках, передбачених частинами першою та шостою цієї статті, запроваджується в порядку, передбаченому законодавством. У разі запровадження такого обмеження орган, що його запровадив, в одноденний строк повідомляє про це громадянина України, щодо якого запроваджено обмеження, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Таким центральним органом є Державна прикордонна служба України. Відповідно до спільного наказу Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Порядку взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження» від 30.01.2018 № 256/5/65, можливе виконання ухвали про обмеження боржника у виїзді за кордон як через державного або приватного виконавця, так і шляхом безпосереднього надсилання ухвали господарським судом на адресу Держприкордонслужби.

Своєрідною категорією фізичних осіб — боржників, які звернулися із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, можуть бути трудові мігранти.

Закон України «Про зайнятість» визначає трудову міграцію як переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж

Лекція

1.

Лекція

2.

Лекція

3.

Лекція

4.

Лекція

5.

Лекція

6.

Лекція

7.

Лекція

8.

Лекція

9.

Лекція

10.

Лекція

11.

Лекція

12.

Лекція

13.

адміністративно-територіальної одиниці, задля виконання або пошуку роботи.

В умовах безробіття, коли частина громадян України не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування, застосування до таких осіб заборони виїзду за кордон як заходу забезпечення вимог кредиторів може призвести до повного позбавлення їх можливості погашати борги у процедурах банкрутства і не сприятиме досягненню цілей КУзПБ. Водночас офіційне працевлаштування за кордоном надає боржнику певні можливості покращити свій майновий

стан та здатність виконувати план реструктуризації боргів.

З цією метою можливість боржника-трудового мігранта не тільки брати участь у судових процедурах, але й виконувати план реструктуризації повинна бути підтверджена, зокрема, наявністю контракту із роботодавцем з обов'язковим зазначенням розміру заробітної плати та інших можливих виплат, документами, що підтверджують витрати боржника за кордоном (вартість оренди житла, якщо орендну плату він вносить самостійно, вартість страхового полісу, розмір мінімально необхідних добових витрат на побутові потреби тощо).

8.

Поняття боргів безпосередньо пов'язано із визначенням грошового зобов'язання, наведеного у ст. 1 КУзПБ.

Борги боржника — фізичної особи. Майно боржника — фізичної особи у судових процедурах неплатоспроможності

Грошовим зобов'язанням, невиконання якого є підставою для ініціювання боржником — фізичною особою, фізичною особою — підприємцем провадження у справі про неплатоспроможність, вважається зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України.

Отже, для цілей КУзПБ грошовим зобов'язанням (боргом) фізичної особи, фізичної особи — підприємця є:

- ▶ зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму

відповідно до цивільно-правового правочину (договору);

- ▶ зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування;
- ▶ зобов'язання, що виникають внаслідок неможливості виконання зобов'язань за договорами зберігання, підряду, найму (оренди), ренти тощо та які мають бути виражені у грошових одиницях;
- ▶ зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян та інші.

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

Важливо звернути увагу на те, що неустойка (штраф, пеня) та інші фінансові санкції за такими грошовими зобов'язаннями, які визначені на дату подання заяви до господарського суду, не включаються до складу грошових зобов'язань. Це означає, що сума таких зобов'язань не впливає на розмір боргу фізичної особи як підстава для відкриття справи про неплатоспроможність фізичної особи.

Це правило поширюється як на зобов'язання боржника, які виникли на підставі цивільно-правових договорів (купівлі-продажу, кредиту, позики, іпотеки, поручительства тощо), так і на усі інші зобов'язання боржника, в тому числі зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування (ст. 1, ч. 3 ст. 115 КУзПБ).

Отже, боржник має усвідомлювати, що необхідно розкрити всю інформацію про свої грошові зобов'язання (борги) щодо кожного кредитора.

Грошові зобов'язання боржника завжди пов'язані із особливим предметом зобов'язання — легальним платіжним засобом. Зобов'язання, які не можуть бути виражені в національній валюті, не можуть вважатися грошовими для цілей права неспроможності фізичної особи.

КУзПБ скасував вимогу щодо безспірності грошового зобов'язання як підстави порушення справи про неплатоспроможність (банкрутство). Підставою відкриття провадження є факт прострочення виконання зобов'язань боржником — фізичною особою. Після відкриття провадження у справі та заявлення усіх вимог кредиторів господарський суд оцінює заявлені вимоги на предмет їх прострочення та визнає їх чи відмовляє у їх визнанні, що впливає на формування реєстру вимог кредиторів.

За можливістю реструктуризації та списання (погашення) у процедурі неплатоспроможності фізичної особи усі борги цієї особи можуть бути поділені на три групи:

1) борги, що автоматично списуються (борг визнається безнадійним) у силу закону — це податковий борг, що виник протягом трьох років до дня постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи;

2) борги, що можуть бути реструктуризовані та списані (прощені) у процедурах неплатоспроможності при добросовісній поведінці боржника у процедурах неплатоспроможності;

3) борги, що не можуть бути реструктуризовані та списані (прощені), — борги, пов'язані із особою боржника.

Борги, що можуть бути реструктуризовані та списані (прощені), становлять основну частину вимог кредиторів та включаються в реєстр вимог кредиторів. Їх розмір та черговість задоволення вказуються у плані реструктуризації боргів як визнані судом вимоги кредиторів із зазначенням тієї їх частини, яка буде прощена (списана) у разі виконання такого плану реструктуризації. Задоволення таких боргів в процесі виконання плану реструктуризації не може відбутися за рахунок суми, яка щомісяця залишатиметься боржнику на задоволення побутових потреб, у розмірі не менше одного прожиткового мінімуму на боржника та на кожну особу, яка перебуває на його утриманні (ч. 2 ст. 124 КУзПБ).

У разі порушення боржником плану реструктуризації боргів кредитори, вимоги яких включені до такого плану, мають право звернутися до господарського суду з клопотанням про закриття провадження у справі або про введення процедури погашення боргів боржника. У разі задоволення судом одного з таких клопотань вимоги кредиторів, які мали бути прощені (списані) на умовах плану реструктуризації боргів, відновлюються в повному обсязі.

Задоволення вимог кредиторів в процедурі погашення боргів після оголошення боржника банкрутом здійснюється відповідно до спеціальної черговості.

Зобов'язання боржника, які пов'язані із його особою (за термінологією КУзПБ — вимоги, пов'язані із особистістю боржника, або вимоги особистого характеру), в складі усіх грошових зобов'язань (боргів) фізичної особи займають особливе місце. Це зобов'язання, зокрема, щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи тощо.

Строки існування зобов'язань особистого характеру встановлено законом.

Зобов'язання із відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, регулюються параграфом 2 Глави 82 «Відшкодування шкоди» ЦКУ. Особливістю такого виду зобов'язання є благо, якому завдається шкода, — здоров'ю людини, під яким розуміється стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя (ст. 3 Основ законодавства України про охорону здоров'я), та життя, яке є невід'ємним правом кожної людини, захист якого є обов'язком держави (ст. 27 Конституції України).

Залежно від блага, якому завдано шкоду, визначається коло кредиторів боржника та строки існування деліктних зобов'язань такого виду: 1) потерпілий, тобто фізична особа, здоров'ю якої завдано шкоду; 2) у разі смерті потерпілого — непрацездатні особи, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого, народжена після його смерті.

За правилами ст. 1200 ЦКУ шкода відшкодовується:

- 1) дитині — до досягнення нею вісімнадцяти років (учню, студенту — до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років);
- 2) чоловікові, дружині, батькам (усиновлювачам), які досягли пенсійного віку, встановленого законом, — довічно;
- 3) особам з інвалідністю — на строк їх інвалідності;
- 4) одному з батьків (усиновлювачів) або другому з подружжя чи іншому членові сім'ї незалежно від віку і працездатності, якщо вони не працюють і здійснюють догляд за: дітьми, братами, сестрами, внуками померлого, — до досягнення ними чотирнадцяти років;
- 5) іншим непрацездатним особам, які були на утриманні потерпілого, — протягом п'яти років після його смерті.

Зобов'язання по сплаті алімен-

тів (утримання), в якому одна особа (боржник) повинна надати іншій особі (кредитору), з якою вона перебуває у сімейних правовідносинах, певну грошову суму, врегульовано Сімейним кодексом України. Батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття (ст. 180 СКУ), водночас обов'язок батьків утримувати дитину є індивідуальним обов'язком матері та батька, а не солідарним.

Аліментні зобов'язання подружжя врегульовано Главою 9 «Права та обов'язки подружжя по утриманню» СКУ, в тому числі підстави їх виникнення (ст. 75 СКУ), підстави припинення права на утримання (ст. 82 СКУ), позбавлення права на утримання або обмеження його строком (ст. 83 СКУ). Особливістю цих зобов'язань є, зокрема, те, що в ч. 1 ст. 79 СКУ закріплено норму про те, що аліменти присуджуються за рішенням суду від дня подання позовної заяви, тобто законодавець надає пріоритет інтересам одержувача аліментів.

За загальним правилом ч. 1 ст. 82 ЦКУ право одного з подружжя на утримання, а також право на утримання, яке особа має після розірвання шлюбу, припиняється у разі поновлення його працездатності, а також реєстрації з ним повторного шлюбу.

В ст. 83 СКУ передбачено, що за рішенням суду одного з подружжя може бути:

- ▶ позбавлено права на утримання, що означає припинення аліментного зобов'язання;
- ▶ обмежено право на утримання певним строком. В цьому разі саме судовим рішенням визначаються часові межі існування права одного з подружжя на утримання, із закінченням відповідного строку таке зобов'язання припиняється.

Водночас треба мати на увазі, що права та обов'язки щодо сплати аліментів (утримання) між членами сім'ї та родичами можуть виникнути також на підставі цивільно-правового договору (договору довічного утримання та спадкового договору), тому до таких відносин мають застосовуватися положення глав 57, 90 ЦКУ.

До зобов'язань боржника особистого характеру для цілей КУзПБ віднесено також:

- зобов'язання щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

- зобов'язання щодо сплати інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Перелік зобов'язань особистого характеру в КУзПБ не є вичерпним. Такі зобов'язання можуть бути передбачені іншим законом, угодою сторін, а також впливати із суті зобов'язання. Це вимагає аналізу зв'язку між особою боржника та сутністю зобов'язання.

Зобов'язання боржника особистого характеру мають спеціальний правовий режим:

- ▶ реструктуризація таких боргів не дозволяється;
- ▶ на них не поширюється мораторій на задоволення вимог;
- ▶ боржник не може бути звільнений від їх виконання.

Повне погашення боржником основної частини цих боргів — щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та щодо сплати інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, — є умовою затвердження господарським судом плану реструктуризації боргів боржника (ч. 3 ст. 120 КУзПБ).

Майно, яке належить боржнику на праві власності, є основою задоволення вимог кредиторів у процедурах неплатоспроможності фізичної особи.

Майно — це окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (п. 2 ст. 190 ЦК України).

У процедурі реструктуризації будь-яке відчуження та розпорядження майном боржника здійснюються виключно в порядку, передбаченому КУзПБ. Зокрема, якщо частина майна продається у цій процедурі, то організацію такого продажу відповідно до плану реструктуризації боргів здійснює керуючий реструктуризацією.

Книга Четверта КУзПБ передбачає спеціальні положення щодо майна фізичної особи у процедурі погашення боргів.

Майно боржника, що підлягає реалізації у процедурі погашення боргів фізичної особи — боржника, складає ліквідаційну масу.

Законодавець не описує детально склад майна фізичної особи — боржника так, як це визначено у ст. 62 КУзПБ щодо майнових активів банкрута

— юридичної особи. Натомість він використовує ознаку правового титулу цього майна.

До складу цієї маси включається все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде отримано боржником у власність після визнання його банкрутом і до завершення процедури погашення боргів боржника, крім майна, визначеного частинами шостою і сьомою статті 131, ст. 132 КУзПБ: «соціальне житло», крім заставленого, майно, яке не підлягає стягненню, кошти на рахунках боржника у пенсійних фондах та фондах соціального страхування та майно, яке є необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї, інше майно загальною вартістю до 30 мінімальних заробітних плат.

До складу ліквідаційної маси може бути включено майно, що є часткою боржника у спільній власності. У такому разі відбувається виділення частки боржника із спільного майна за правилами, передбаченими цивільним законодавством.

Треба також враховувати норми інших законодавчих актів, відповідно до яких на певне майно фізичної особи не може бути звернено стягнення, зокрема види такого майна визначені у Переліку майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами, який є Додатком до Закону України «Про виконавче провадження».

З моменту визнання боржника банкрутом розпорядження усіма правами щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, здійснює керуючий реалізацією від імені боржника.

З моменту визнання боржника банкрутом і до винесення судового рішення про закриття процедури банкрутства реєстрація переходу права власності від/до боржника та обтяжень майна боржника, включаючи нерухоме майно і цінні папери, що існують в бездокументарній формі, відбувається виключно на підставі заяви керуючого реалізацією.

Порядок продажу майна фізичної особи — банкрута врегульовано положеннями КУзПБ щодо юридичних осіб (ст. 54 «Продаж у процедурі санації майна боржника як єдиного майнового комплексу», ст. 63 «Продаж майна банкрута», розділ V «Продаж майна в провадженні у справі про банкрутство» — ст.ст. 68-89 тощо).

9.

Декларація про майновий стан боржника. Розшук майна (активів) боржника в процедурах банкрутства

Складання та перевірка декларації про майновий стан боржника

Особливу увагу при підготовці або перевірці декларації необхідно звернути на те, що відповідно до ч.6.ст.123 КУзПБ суд приймає рішення про закриття провадження у справі за клопотанням зборів кредиторів, сторони у справі або з власної ініціативи, якщо: «боржником у декларації про майновий стан зазначена неповна та/або недостовірна інформація про майно, доходи та витрати боржника та членів його сім'ї, якщо боржник упродовж

До заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність додається, відповідно до п.11 ч.4. ст.116 КУзПБ, декларація про майновий стан боржника за формою, затвердженою державним органом з питань банкрутства.

семи днів після отримання звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки такої декларації не надав суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника та членів його сім'ї», і відкрити провадження протягом року після такого закриття суд не має права, тож належне складання декларації є умовою застосування процедур неплатоспроможності фізичної особи.

Декларація про майновий стан подається боржником за три роки (за кожен рік окремо), що передували поданню до суду заяви про відкриття провадження у справі про непла-

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

тоспроможність. Декларація повинна містити інформацію щодо майна, доходів та витрат боржника і членів його сім'ї, що перевищують 30 розмірів мінімальної заробітної плати.

До членів сім'ї боржника належать особи, які перебувають у шлюбі з боржником (у тому числі якщо шлюб розірвано протягом трьох років до дня подання декларації), а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою чи піклуванням боржника, інші особи, які спільно з ним проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких з боржником не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Виходячи зі змісту Декларації про майновий стан боржника у справі про неплатоспроможність, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України №2627/5 від 21.08.2019 року, при заповненні або перевірці декларації треба звернути увагу на правильне висвітлення таких питань:

- ▶ загальні відомості щодо фізичної особи (прізвище, ім'я, по батькові, адреса реєстрації, адреса проживання, місце роботи);
- ▶ відомості про сімейний стан та членів родини (водночас ст.123 КЗПБУ надає визначення кола осіб, яких Кодекс відносить до членів родини боржника, і це визначення ширше ніж у Сімейному кодексі та Житловому кодексі);
- ▶ відомості про доходи, в тому числі доходи, отримані за кордоном;
- ▶ відомості про майно, нематеріальні активи, корпоративні права боржника (за видами та включаючи майно, що перебуває у користуванні);
- ▶ відомості про майно, нематеріальні активи, корпоративні права членів родини боржника (за видами та включаючи майно, що перебуває у користуванні);
- ▶ відомості про майно боржника та членів його сім'ї, що передано в заставу (іпотеку) або є обтяженим в інший спосіб;
- ▶ відомості про майно і кошти боржника та членів його сім'ї, що перебувають в інших осіб;
- ▶ відомості про майно та кошти, належні боржнику та членам його сім'ї від інших осіб;

- ▶ відомості про майно, яким боржник та члени його сім'ї володіють спільно з іншими особами;
- ▶ відомості про фінансові зобов'язання боржника та членів його сім'ї та інші витрати, у тому числі за межами України.

При перевірці декларації необхідно:

- ▶ провести опитування щодо наявного майна, майна, яке було придбано протягом трьох років, та майна, яке було відчужено протягом трьох років;
- ▶ отримати оригінали правовстановлюючих документів на таке майно та вивчити їх зміст;
- ▶ провести самостійний пошук майна у публічних реєстрах та за необхідності звернутися з запитами, а у випадках, передбачених законом, зокрема щодо розкриття банківської таємниці, подати відповідне клопотання до господарського суду, підготувати запити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та юридичних осіб.

Правові підстави збирання інформації щодо фінансового стану та майна боржника

Виявлення майна боржника та його оцінка є обов'язком арбітражного керуючого. Відповідно до п. 1 ч. 2 ст.114 КУзПБ арбітражний керуючий зобов'язаний організувати виявлення та складання опису майна боржника (проведення інвентаризації), визначити його вартість.

Для реалізації цього обов'язку відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 12 КУзПБ арбітражний керуючий має право запитувати та отримувати документи або їх копії від юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та від фізичних осіб за їхньою згодою, а також відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 12 КУзПБ отримувати інформацію з державних реєстрів.

Отже, загальні повноваження арбітражного керуючого щодо збору необхідної інформації не обмежені лише отриманням документальних відповідей на запити, а й передбачають самостійний пошук необхідних відомостей у відкритих та доступних джерелах, в тому числі у державних реєстрах.

Збір інформації щодо особи має

відбуватись лише на передбачених законом підставах та способами, що виключають караність таких дій відповідно до норм Кримінального кодексу України. Збір з використанням спеціальних засобів, зі зняттям інформації з каналів зв'язку не входить до правомірних дій арбітражного керуючого, тому необхідно забезпечити надходження інформації щодо майнового стану та активів боржника лише легальними шляхами з дотриманням комерційної та банківської таємниці, а у певних випадках також із забезпеченням встановленого порядку отримання доступу до інформації з обмеженим доступом.

Повноваження арбітражного керуючого по розшуку активів (виявлення майна), виходячи з аналізу норм ст. 12 КУзПБ, полягають:

- ▶ у зверненні з клопотаннями до господарського суду задля витребування інформації;
- ▶ у направленні запитів до юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування і їх отриманні;
- ▶ у направленні запитів та отриманні відповідей від фізичних осіб за їх згодою;
- ▶ у самостійному отриманні інформації з державних реєстрів;
- ▶ у самостійному вивченні відкритих джерел.

Водночас повноваження арбітражного керуючого при банкрутстві фізичних осіб дещо ширші, ніж при проведенні процедур згідно з КУзПБ щодо юридичних осіб, в частині отримання доступу до банківської таємниці.

Так, в пунктах 1, 4 частини 1 ст. 114 КУзПБ передбачено право арбітражного керуючого запитувати та отримувати документи або їх копії від юридичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та від фізичних осіб за їхньою згодою щодо майна боржника — фізичної особи, у тому числі які містять конфіденційну інформацію та/або банківську таємницю, отримувати інформацію про рух коштів на рахунках боржника відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Враховуючи, що відповідно до ст. 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» до банківської таємниці належать:

- 1) відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспон-

дентські рахунки банків у Національному банку України;

- 2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди;
- 3) фінансово-економічний стан клієнтів;
- 4) системи охорони банку та клієнтів;
- 5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи — клієнта, її керівників, напрями діяльності;
- 6) відомості щодо комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;
- 7) інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;
- 8) коди, що використовуються банками для захисту інформації;
- 9) інформація про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отримана під час оцінки її кредитоспроможності.

Отримання необхідної інформації має здійснюватися в порядку ст. 62 Закону України «Про банки та банківську діяльність».

Водночас Закон України «Про банки та банківську діяльність» не передбачає окремого порядку отримання доступу до банківської таємниці арбітражним керуючим. Чинна на 01.06.2020 року редакція цього Закону надає можливість арбітражному керуючому отримувати інформацію, що становить банківську таємницю, лише за рішенням суду.

Отже, арбітражний керуючий має звертатися з мотивованим клопотанням до господарського суду щодо надання запиту від суду до банківських установ задля розкриття інформації про банківські рахунки клієнтів, операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди, фінансово-економічний стан клієнтів, системи охорони банку

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

**Лекція
9.**

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

та клієнтів, інформації про організаційно-правову структуру юридичної особи — клієнта, її керівників, напрями діяльності, відомості щодо комерційної діяльності клієнтів чи комерційної тасмниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та іншої комерційної інформації, інформації про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отриманої під час оцінки її кредитоспроможності.

Враховуючи, що і Закон України «Про банки і банківську діяльність», і КУзПБ є спеціальними законами, аналіз їх норм приводить до висновку, що за запитом арбітражного керуючого можливе надання лише інформації, яка становить банківську тасмницю, про рух коштів на рахунках боржника відповідно до Закону «Про банки і банківську діяльність» шляхом направлення запиту до банківської установи. Надання такої інформації саме арбітражному керуючому не суперечить інтересам боржника, оскільки сама процедура банкрутства фізичних осіб здійснюється за заявою фізичної особи, тобто за її вільним волевиявленням, і подання заяви про банкрутство до господарського суду підтверджує згоду цієї особи на застосування щодо неї усіх процедур, передбачених Кодексом, в тому числі дії щодо виявлення майна боржника. Надання іншої інформації, що віднесена до банківської тасмниці, відповідно до ст. 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» не може здійснюватися за запитом арбітражного керуючого, а має надаватися за рішенням суду.

При надсиланні запитів необхідно дотримуватися вимог щодо їх змісту і форми.

Для реалізації покладених ст.114 КУзПБ на арбітражного керуючого обов'язків щодо виявлення майна боржника мають надсилатися запити до державних органів.

Рекомендується запитувати інформацію щодо:

- ▶ виду майна,
- ▶ року його створення або придбання,
- ▶ кількісних або габаритних характеристик (площі, довжини, маси тощо),
- ▶ поточного стану,
- ▶ місцезнаходження,
- ▶ наявності обтяжень, прав третіх осіб,
- ▶ індивідуалізуючих майно ознак.

Зміст запиту має відповідати загальним вимогам документообігу та містити:

- ▶ прізвище, ім'я, по батькові арбітражного керуючого;
- ▶ поштову адресу та засоби зв'язку з арбітражним керуючим;
- ▶ зазначення свідоцтва арбітражного керуючого;
- ▶ інформацію щодо справи про банкрутство та інформацію з ухвали господарського суду про призначення арбітражного керуючого та дату виникнення у нього відповідних повноважень у справі;
- ▶ власне інформацію, що запитується, відповідно до обсягу повноважень та сфери регулювання відповідного суб'єкта (державного органу, органу місцевого самоврядування);
- ▶ посилання на правові підстави надання інформації арбітражному керуючому (ст.114 КУзПБ);

До запиту необхідно додати копії документів, якими підтверджуються повноваження арбітражного керуючого.

Необхідно враховувати додаткові вимоги до запитів та аналізу відповідей.

Враховуючи, що виявлене майно підлягає в подальшому оцінці, при складанні запитів та при аналізі змісту відповідей на запити необхідно звертати увагу, що інформація, викладена у відповідях, має бути ґрунтовною (мати максимально ретельний та детальний опис майна) та актуальною.

Зокрема, відповідно до ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», оцінці можуть підлягати майно та майнові права. Відповідно до цього Закону:

- ▶ майном, яке може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності;
- ▶ майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а

також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги.

У разі відсутності характеристик майна та майнових прав відповідно до Національних стандартів оцінки майна, здійснення оцінки буде неможливим, тому арбітражний керуючий, запитуючи інформацію щодо майна боржника, має вимагати надання максимально повної інформації щодо майна та майнових прав.

Примірний перелік джерел та суб'єктів, запити до яких можуть встановити наявність майна боржника

Для розшуку та встановлення наявності майна (майнових прав), належних боржнику, можливе надсилання запитів до:

- ▶ Державної податкової служби — про наявність відкритих на ім'я боржника рахунків та місця отримання доходів або джерела інших доходів;
- ▶ Державної податкової служби — про наявність дебіторської заборгованості боржника;
- ▶ банківських установ — щодо інформації про наявність рахунків та/або стан рахунків боржника, руху коштів та операцій за рахунками боржника, а також інформації про договори боржника про зберігання цінностей або надання боржнику в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа, що охороняється банком;
- ▶ Бюро технічної інвентаризації за адресою реєстрації боржника — щодо зареєстрованого за боржником нерухомого майна;
- ▶ Державного земельного кадастру — щодо зареєстрованих за боржником земельних ділянок;
- ▶ регіонального сервісного центру МВС України — про наявність зареєстрованих за боржником транспортних засобів;
- ▶ Інспекції державного технічного нагляду — про наявність зареєстрованих за боржником тракторів, дорожньо-будівельної та сільськогосподарської техніки;
- ▶ територіального центру зайнятості щодо перебування боржника на обліку;
- ▶ органів реєстрації актів цивільного стану щодо надання інформації, чи перебуває боржник у шлю-

бі, задля виявлення та звернення в подальшому стягнення на спільне майно подружжя;

- ▶ відділу обліку та моніторингу інформації про реєстрацію місця проживання регіонального управління Державної міграційної служби України — щодо місця реєстрації боржника;
- ▶ управління (відділу) житлового господарства про надання довідки Форми № 3 (про зареєстрованих та проживаючих осіб);
- ▶ управління (відділу) Пенсійного фонду України щодо перебування боржника на обліку та нарахування йому пенсії;
- ▶ Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо того, чи є боржник власником цінних паперів;
- ▶ Інспекції Головного державного реєстратора флоту щодо наявності зареєстрованих за боржником суден;
- ▶ Державної авіаційної адміністрації щодо реєстрації за боржником будь-яких цивільних повітряних суден;
- ▶ Державного підприємства «Український інститут промислової власності» (Укрпатент) та Державної служби статистики щодо зареєстрованих на ім'я боржника прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- ▶ територіального управління державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду — чи зареєстроване за боржником майно, записи про яке можуть бути відсутні в інших джерелах, але у разі провадження господарської діяльності, згідно з вимогами щодо охорони праці, можуть бути зареєстровані у цих органах (виробничі приміщення, верстати, обладнання, спеціальна техніка тощо).

Результатом роботи з надсилання запитів є отримання відповідей на запити, що можуть бути використані в роботі арбітражним керуючим та є належними та допустимими доказами, що можуть бути використані в суді, при проведенні інвентаризації та оцінці майна боржника, для встановлення відповідності даних, зазначених у декларації.

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

**Лекція
9.**

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

Робота з державними реєстрами

Робота з реєстрами поділяється на дві складові: власне розшук майна та фіксація результатів у відповідних витягах та довідках.

Наводимо перелік реєстрів, до яких арбітражний керуючий може звернутися через державного реєстратора задля отримання:

- ▶ Витягу з реєстру прав власності на нерухоме майно (щодо зареєстрованого за боржником нерухомого майна до 2013 року);
- ▶ інформаційної довідки з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (щодо зареєстрованого за боржником нерухомого майна після 2013 року);
- ▶ довідки із Державного земельного кадастру щодо зареєстрованих за боржником земельних ділянок.

Арбітражний керуючий може самостійно встановити у відкритих державних реєстрах факт наявності майна, але для цілей проведення оцінки та можливого забезпечення вимог кредиторів, можливо, виникне необхідність отримання від відповідного суб'єкту відповіді на запит для документального підтвердження факту наявності майна (на бланку та з печаткою відповідного органу). Джерелами такої інформації є реєстри:

- ▶ Інспекції Головного державного реєстратора флоту щодо зареєстрованих за боржником суден;
- ▶ Державної авіаційної адміністрації щодо зареєстрованих за боржником будь-яких цивільних повітряних суден;

- ▶ Державного підприємства «Український інститут промислової власності» (Укрпатент) та Державної служби статистики щодо зареєстрованих прав боржника на об'єкти інтелектуальної власності;
- ▶ регіонального сервісного центру МВС України щодо зареєстрованих за боржником транспортних засобів.

Окрім того, арбітражний керуючий з використанням власного електронно-цифрового підпису може отримати інформацію з публічних державних реєстрів.

Зокрема, на ресурсах IGOV.GOV.UA інформацію щодо пошуку зареєстрованого авто (з 2012 року).

На ресурсі Кабінет електронних сервісів Мінюсту <https://kap.minjust.gov.ua> інформацію з:

Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, з якими отримуються відомості про зареєстровані речові права на нерухоме майно за:

- ▶ вказаною адресою;
- ▶ реєстраційним номером об'єкта нерухомості;
- ▶ кадастровим номером земельної ділянки;
- ▶ ідентифікаційними даними фізичної або юридичної особи.
- ▶ Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань.

Відомості з ЄДР отримуються у вигляді виписки, витягу або довідки.

Результатом роботи з реєстрами має стати отримання встановленого законодавством документу (витягу, виписки, довідки з державного реєстру).

10.

Правочини боржника, визнання їх недійсними. Позовна давність у справах про неплатоспроможність фізичної особи

Так, ст. 118 КУзПБ передбачає, що господарський суд має право за вмотивованим клопотанням сторін у справі про неплатоспроможність чи за своєю ініціативою вжити заходів для забезпечення вимог кредиторів. До заходів для забезпечення вимог кредиторів належить, зокрема, заборона боржнику укладати правочини (договори).

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 120 КУзПБ з моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника будь-яке відчуження та

Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи накладає певні обмеження щодо прав такої особи, передбачених законодавством України, зокрема прав щодо укладення правочинів.

розпорядження майном боржника здійснюються виключно в порядку, передбаченому цим Кодексом. Тобто боржник втрачає право укладати правочини щодо відчуження власного майна або розпорядження ним.

У разі перебування справи про неплатоспроможність на стадії реструктуризації боргів боржника діють норми ч. 3 ст. 127 КУзПБ, які встановлюють, що крім договорів, які передбачені планом реструктуризації боргів, боржник протягом реструктуризації не має права:

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

- 1) здійснювати правочини щодо відчуження або обтяження нерухомого та рухомого майна боржника, включаючи майнові і немайнові об'єкти, цінні папери тощо, вартість яких перевищує 10 розмірів мінімальної заробітної плати;
- 2) укладати договори позики, довічного утримання, уступки вимоги, переведення боргу, передачі в довірче управління майна боржника;
- 3) виступати поручителем за зобов'язаннями інших осіб.

На стадії процедури погашення боргів боржник взагалі втрачає право розпоряджатися власним майном та, відповідно, укладати правочини щодо такого майна.

Стаття 131 КУзПБ передбачає, що з моменту визнання боржника банкрутом розпорядження усіма правами щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, здійснює керуючий реалізацією від імені боржника.

Вказана стаття також передбачає, що з моменту визнання боржника банкрутом і до винесення судового рішення про закриття процедури банкрутства реєстрація переходу права власності від/до боржника та обтяжень майна боржника, включаючи нерухоме майно і цінні папери, що існують в бездокументарній формі, відбувається виключно на підставі заяви керуючого реалізацією.

Отже, фізична особа, щодо якої відкрите провадження у справі про неплатоспроможність, може бути обмежена у своїй правоздатності, а саме щодо права укладати правочини.

Окремо треба звернути увагу на можливість визнання недійсними правочинів боржника, щодо якого порушено справу про неплатоспроможність.

Основна сукупність спеціальних матеріально-правових норм у цій сфері встановлюється у КУзПБ. Водночас у процедурах неплатоспроможності фізичних осіб застосовуються і норми інших законодавчих актів.

Підстави для визнання недійсними правочинів боржника передбачені:

- ▶ в загальних нормах щодо недійсності правочинів, які містяться у статтях 215 — 236 ЦКУ, та щодо правочинів, стороною яких є фі-

зична особа –підприємець, — у ч. 1 ст. 731, ч. 5 ст. 732, ч. 3 ст. 78, 367, 368 ГКУ;

- ▶ в нормах ст. 42 КУзПБ щодо підстав недійсності правочинів, які є відмінними від тих, що передбачені положеннями статей ЦКУ та ГКУ.

Саме спеціальні підстави недійсності правочинів боржника, встановлені в КУзПБ, є одним з прикладів особливого правового становища, в якому перебуває боржник у зв'язку із провадженням у справі про його неплатоспроможність, тому на ці норми треба звернути особливу увагу

Стаття 42 КУзПБ передбачає, що правочини, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора, якщо вони завдали збитків боржнику або кредиторам, з таких підстав:

- ▶ боржник виконав майнові зобов'язання раніше встановленого строку;
- ▶ боржник до відкриття провадження у справі про банкрутство взяв на себе зобов'язання, внаслідок чого він став неплатоспроможним, або виконання його грошових зобов'язань перед іншими кредиторами повністю або частково стало неможливим;
- ▶ боржник здійснив відчуження або придбав майно за цінами, відповідно нижчими або вищими від ринкових, за умови що в момент прийняття зобов'язання або внаслідок його виконання майна боржника було (стало) недостатньо для задоволення вимог кредиторів;
- ▶ боржник оплатив кредиторі або прийняв майно в рахунок виконання грошових вимог у день, коли сума вимог кредиторів до боржника перевищувала вартість майна;
- ▶ боржник узяв на себе заставні зобов'язання для забезпечення виконання грошових вимог.

Частина 2 вказаної статті доповнює зазначений перелік та встановлює, що правочини, вчинені боржником протягом трьох років, що передува-

ли відкриттю провадження у справі про банкрутство, можуть бути визнані недійсними господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора також з таких підстав:

- ▶ боржник безоплатно здійснив відчуження майна, взяв на себе зобов'язання без відповідних майнових дій іншої сторони, відмовився від власних майнових вимог;
- ▶ боржник уклав договір із заінтересованою особою;
- ▶ боржник уклав договір дарування.

У разі визнання недійсними правочинів боржника з підстав, передбачених частиною першою або другою цієї статті, кредитор зобов'язаний повернути до складу ліквідаційної маси майно, яке він отримав від боржника, а в разі неможливості повернути майно в натурі — відшкодувати його вартість грошовими коштами за ринковими цінами, що існували на момент вчинення правочину.

За результатами розгляду заяви арбітражного керуючого або кредитора про визнання недійсним правочину боржника господарський суд постановляє ухвалу.

Аналізуючи наведені норми КУзПБ, можна прийти до висновку, що дії боржника щодо безоплатного відчуження майна, відчуження майна за ціною значно нижче ринкової для цілей, не спрямованих на досягнення розумної ділової мети, або про прийняття на себе зобов'язання без відповідних майнових дій іншої сторони, або відмова від власних майнових вимог, якщо вони вчинені у підозрілий період, можуть свідчити про намір ухилення від розрахунків по власним борговим зобов'язанням та можуть бути кваліфіковані як спрямовані на завдання шкоди кредиторам.

Особа, яка є боржником, повинна утримуватись від дій, які безпідставно або сумнівно зменшують розмір її активів. У період протягом трьох років, що передували відкриттю процедури банкрутства, дії щодо будь-якого вилучення (відчуження) боржником своїх майнових активів є підозрілими і можуть становити втручання у право власності кредиторів, відтак відчуження майна боржником повинно здійснюватися з огляду на права кредиторів щодо забезпечення їх вимог активами

боржника, а неврахування інтересів кредиторів у такому разі є зловживанням з боку боржника своїми правами щодо розпорядження майном як власника за умови, що відчуження майна призводить завідомо до зменшення обсягу платоспроможності боржника і наносить шкоду кредиторам.

Існує також думка, що оскільки період часу з моменту виникнення грошового зобов'язання у боржника, у тому числі при загрозі неплатоспроможності або при надмірній заборгованості, до дня порушення справи про його банкрутство є підозрілим періодом, а правочини (договори, майнові дії) боржника, що вчинені у цей період часу є сумнівними, частиною ст. 42 КУзПБ встановлено правову презумпцію сумнівності правочинів та майнових дій боржника, що вчинені ним протягом вказаного строку, тому будь-який правочин боржника щодо відчуження ним свого майна може бути визнаний недійсним на підставі наведеної норми.

Щодо позовної давності у справах про банкрутство фізичних осіб треба зазначити таке.

Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки відповідно до ст. 257 ЦК України.

Згідно з ч. 4 ст. 267 ЦК України сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові.

Відповідно до ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Отже, вбачається, що строки позовної давності на оскарження правочинів боржника, передбачені ст. 42 КУзПБ, повинні обчислюватись з моменту винесення постанови про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність. Також треба зазначити, що кредитори та арбітражний керуючий мають можливість дізнатися про наявність спірних правочинів боржника лише після відкриття провадження по справі, тому перебіг строку позовної давності починається саме з того дня, коли зацікавлені особи дізналися про такі правочини. Водночас у практиці господарських судів у справах про банкрутство склалася і інша позиція, відповідно до якої перебіг позовної давності починається від дня, коли

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

про відповідні обставини, тобто про порушення права, дізналася або могла довідатися особа, яка є носієм права, а не інша особа, у тому числі й та, якій за законом надано повноваження із захисту цього права. У справах про банкрутство цією особою є арбітражний керуючий, на якого за законом на підставі рішення суду покладаються обов'язки та надаються повноваження розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора. Водночас і в разі пред'явлення у межах справи про банкрутство позову самою особою, право якої порушене (боржником), і у разі пред'явлення позову в інтересах цієї особи іншою уповноваженою на це особою, якою може бути арбітражний керуючий, перебіг позовної давності обчислюється з одного й того самого моменту: коли особа довіда-

лася або могла довідатися про порушення її права або про особу, яка його порушила (див. постанову Верховного Суду від 11.02.2020 р. у справі № 10/5026/995/2012).

Крім того, при обчисленні позовної давності необхідно звернути увагу на мораторій, який вводиться при відкритті провадження у справі про неплатоспроможність строком на 120 днів (ч. 1 ст. 121 КУзПБ).

Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 121 КУзПБ протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів зупиняється перебіг позовної давності щодо вимог до боржника.

Водночас можна дійти висновку, що вказаний мораторій не зупиняє перебіг позовної давності щодо вимог боржника до третіх осіб.

11.

Інвентаризація активів боржника — фізичної особи у процедурах відновлення платоспроможності боржника та процедурі погашення боргів

При визначенні порядку проведення інвентаризації в межах провадження у справі про неплатоспроможність треба враховувати зміст ст. 113 КУЗ-ПБ, відповідно до якої провадження у справах про неплатоспроможність боржника — фізичної особи, фізичної особи — підприємця здійснюється в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб, з урахуванням особливостей, встановлених цією Кни-

Одним з основних обов'язків арбітражного керуючого в провадженні у справі про неплатоспроможність фізичної особи є проведення інвентаризації активів боржника. Цей обов'язок арбітражного керуючого закріплено у ч. 2 ст. 114 Кодексу України з процедур банкрутства.

гою (Книгою Четвертою «Відновлення платоспроможності фізичної особи»).

Враховуючи наведену норму, при проведенні інвентаризації майна фізичної особи — боржника арбітражний керуючий може керуватися Наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 р. «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань», норми якого застосовуються під час проведення

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

інвентаризації активів та зобов'язань юридичних осіб.

Особливістю проведення інвентаризації майна фізичної особи — боржника є те, що в процедурі реструктуризації боргів чітко не визначений строк її проведення. В той же час арбітражний керуючий має враховувати, що в ухвалі про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність суд зазначає про введення мораторію на задоволення вимог кредиторів строком на 120 днів. Крім того, при з'ясуванні питання строку проведення інвентаризації треба враховувати вимоги ст.122 КУзПБ, відповідно до якої не пізніше 60 днів з дня відкриття провадження у справі має відбутись попереднє засідання суду. За результатами проведення попереднього засідання в ухвалі суду зазначаються:

1) обов'язок керуючого реструктуризацією провести збори кредиторів, які мають відбутись не пізніше 14 днів з дня постановлення такої ухвали;

2) дата засідання господарського суду, яке має відбутись не пізніше 60 днів з дня постановлення такої ухвали, на якому буде розглянуто погоджений кредиторами план реструктуризації боргів або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів чи про закриття провадження у справі.

Отже, логічним є висновок про те, що проведення інвентаризації має бути здійснено арбітражним керуючим ще до проведення перших зборів кредиторів, оскільки до їх розгляду має бути подано проект плану реструктуризації.

При встановленні майна, яке має бути відображене в інвентаризаційних описах, арбітражний керуючий першочергово керується змістом декларації боржника. Тим більше, що ч. 3 ст.122 КУзПБ передбачено обов'язок керуючого реструктуризацією не пізніше ніж за 10 днів до дня попереднього засідання направити суду, кредиторам та боржнику звіт про результати перевірки декларації боржника.

Задля отримання інформації щодо активів боржника, які також мають бути відображені у інвентаризаційних описах, керуючий реструктуризацією має отримати витяги з реєстрів, баз даних та інформацію на запити від органів, які провадять реєстрацію прав на майно.

Необхідно враховувати, що провадження у справі про неплатоспромож-

ність фізичної особи взагалі може бути закрито на підставі ст. 123 КУзПБ, якщо боржником у декларації про майновий стан зазначена неповна та/або недостовірна інформація про майно, якщо боржником упродовж семи днів після отримання звіту керуючого реструктуризацією про результати перевірки такої декларації не надано суду виправлену декларацію про майновий стан з повною та достовірною інформацією щодо майна, доходів та витрат боржника та членів його сім'ї; або майно членів сім'ї боржника було придбано за кошти боржника та/або зареєстровано на іншого члена сім'ї задля ухилення боржника від погашення боргу перед кредиторами.

Отже, надана боржником інформація про склад активів, яка перевірена керуючим реструктуризацією, а також додатково отримана інформація (витяги з реєстрів, відповіді на запити тощо) буде використана при формуванні інвентаризаційних описів.

В процедурі погашення боргів відповідно до ст. 130 КУзПБ для проведення інвентаризації керуючому реалізацією разом з боржником надано 30-денний строк з дня введення процедури погашення боргів боржника. Водночас на цьому етапі джерелами отримання інформації про активи боржника залишаються декларація, інформація з відкритих реєстрів, відомості, надані у відповідь на запити.

Розпочати проведення інвентаризації необхідно із складання розпорядчого документа — наказу про проведення інвентаризації, визначити місце її проведення та строки, ознайомити із ним під підпис боржника.

Фактично інвентаризація активів боржника здійснюється шляхом перевірки їх огляду та зіставлення із даними декларацій та інших наявних у арбітражного керуючого відомостей. За загальним правилом до опису майна боржника мають потрапити всі активи, які йому належать на праві власності. Однак практично це будуть здебільшого активи, права на які зареєстровані за боржником.

Проблемним питанням є те, що ускладнений процес доказування належності рухомого майна певній особі — боржнику. Оскільки довести належність саме боржнику активу, право на яке не підлягає реєстрації і посвідчується, наприклад, виключно чеком, буде вкрай важко, адже будь-яка осо-

ба, яка спільно проживає з боржником або не мешкає разом, але є зацікавленою, може заявити про свої права на такий актив.

Отже, згідно з структурою декларації боржнику може належати нерухоме майно, грошові кошти, незавершене будівництво, вартісне рухоме майно (наприклад картини, антикваріат, вартісні іменні годинники), транспортні засоби, цінні папери, частки у статному капіталі, відомості про майно, яке є в спільній сумісній або частковій власності (на яке краще скласти окремий опис), можуть бути права вимоги до інших осіб, грошові кошти, інше рухоме майно, визначене боржником. Відповідно до структури декларації (за видами активів) арбітражним керуючим має бути сформовано інвентаризаційні описи, що за своїм змістом відповідатимуть вимогам раніше згаданого Положення.

Визначення вартості майна в описах може відбуватися за даними, визначеними в декларації боржником, згідно зі звітами про проведення оцінку, виконану суб'єктом незалежної професійної діяльності (оцінювач), згідно з договорами застави/іпотеки, згідно з договорами купівлі-продажу, за якими набувались активи, згідно з чеками та іншими документами, які можуть надати можливість визначити вартість активів.

Завершується проведення інвентаризації затвердженням протоколу інвентаризаційної комісії.

При проведенні інвентаризації арбітражний керуючий має пам'ятати про наявність додатку до Закону України «Про виконавче провадження», яким фактично визначено перелік майна, на яке не може бути звернуто стягнення та яке, відповідно, не може бути включене до складу ліквідаційної маси.

Також згідно з ст. 131 КУзПБ житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення, не включається до складу ліквідаційної маси. До складу ліквідаційної маси також не включаються кошти, що перебувають на рахунках боржника у пенсійних фондах та фондах соціального страхування.

Отже, в процедурах реструктуризації боргів та погашення боргів проведення інвентаризації активів боржника є обов'язковим. Формування ліквідаційної маси відбувається із урахуванням активів, які не можуть бути включені до ліквідаційної маси, а також тих, які вилучені ухвалою господарського суду відповідно до ст. 132 КУзПБ.

Отже, інвентаризація активів фізичної особи — боржника включає перевірку переліку активів, зазначених боржником при зверненні до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, фактичне визначення складу активів (нерухоме майно, місцезнаходження, вартість, стан, опис, земельні ділянки — площа, цільове призначення, місцезнаходження, сільгосптехніка, автотransпортні та інші транспортні засоби — рік випуску, модель, стан, пробіг, колір, цінні папери — вид, номінальна та договір на вартість тощо), їх стану. Проведення інвентаризації має визначальний вплив на формування змісту плану реструктуризації боргів боржника та подальше визначення обсягів ліквідаційної маси.

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

Відповідно до ст. 57 Конституції України кожному громадянину гарантується право знати свої права і обов'язки.

12.

Реструктуризація боргів фізичних осіб за Кодексом України з процедур банкрутства

Розглядаючи правову систему України загалом доречно зауважити, що вона є достатньо громіздкою та складною для розуміння більшої частини населення країни.

Задля здійснення тлумачення норм Кодексу України з процедур банкрутства в частині так званого банкрутства фізичної особи пропонуємо розглянути питання реструктуризації боргів через застосування судової процедури.

В перекладі з англійської «реструктуризація» (restructuring) — це перебудова структури чого-небудь. Реструктуризація боргу розуміється як зміна в умовах боргового контракту,

відповідно до якого кредитор надає боржникові яку-небудь поступку або перевагу (пільгу).

В банківській сфері під реструктуризацією розуміють допомогу банку своєму позичальнику у виконанні зобов'язань за кредитом шляхом зміни умов повернення кредиту, наприклад, зменшення розміру щомісячного платежу, тимчасової відстрочки погашення основної суми боргу, зміни графіку погашення, збільшення строку кредитування.

На законодавчому рівні в Україні поняття «реструктуризація» не висвітлено в жодному нормативно-правовому

акті. Термін реструктуризація здебільшого пов'язують з Законом України «Про фінансову реструктуризацію», в якому під планом реструктуризації визначається договір, відповідно до якого проводиться реструктуризація грошового зобов'язання та/або господарської діяльності боржника у процедурі фінансової реструктуризації, укладений у порядку, визначеному цим Законом, між боржником, залученими кредиторами та інвесторами (за наявності), а також іншими особами, на яких покладені обов'язки відповідно до плану реструктуризації.

Кодекс України з процедур банкрутства під планом реструктуризації має на увазі визначену, чітку схему погашення заборгованості, встановлену відсоткову ставку у розмірі українського індексу ставок за дванадцятимісячними депозитами фізичних осіб у гривні, достатньо тривалі терміни погашення (10 або 15 років) та забезпечує недоторканість житла.

Обидві процедури за зазначеними законами мають деяку спільність та відмінність.

Зокрема, за ст. 4 Закону України «Про фінансову реструктуризацію» (надалі — Закон) боржник має право на участь у процедурі фінансової реструктуризації згідно з цим Законом у разі, коли він перебуває у критичному фінансовому стані.

За ст. 115 КУзПБ з заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність може звернутися особа, яка має заборгованість не менше 30 мінімальних заробітних плат, припинила погашення кредитів у розмірі більше 50% за останні 3 місяці, має постанову про відкриття виконавчого провадження, та існують інші обставини, які підтверджують загрозу неплатоспроможності.

Щодо переліку кредиторів треба зазначити, що відповідно до ст. 5 Закону кредиторами можуть бути лише фінансові установи, а також інші кредитори за умови, що є наявність хоча б однієї фінансової установи в переліку кредиторів. В той час коли, відповідно до Кодексу, кредитором визнається той, хто звертається до суду з заявою про визнання грошових вимог та має докази існування такої заборгованості.

У разі фінансової реструктуризації кредиторами можуть створюватися координаційний комітет та комітет

кредиторів. Водночас координаційний комітет створюються лише фінансовими установами, а комітет кредиторів — залученими кредиторами, які не є фінансовими установами, обидва комітети утворюються для обміну інформацією, проведення переговорів (ст. 9 Закону). План реструктуризації вважається затвердженим та обов'язковим для виконання боржником, його пов'язаними особами та поручителями, а також усіма залученими кредиторами, якщо за нього проголосували всі залучені кредитори (п. 4 ст. 25 Закону).

За КУзПБ рішення приймаються зборами кредиторів. Рішення про затвердження плану реструктуризації боргів приймається конкурсними та забезпеченими кредиторами окремо. План реструктуризації боргів та зміни до нього вважаються схваленими, якщо їх підтримали всі забезпечені кредитори та не менше 50 відсотків конкурсних кредиторів. Голоси заінтересованих осіб не враховуються для визначення необхідної більшості голосів (п. 5 ст. 123 КУзПБ).

Кількість голосів кредиторів рахується однаково в обох випадках пропорційно сумі вимог кредиторів та кратна одній тисячі гривень.

Однак у разі фінансової реструктуризації (п. 4 ст.5 Закону) залучений кредитор, який має менше однієї третини грошових зобов'язань боржника перед усіма залученими кредиторами, не приймає рішення про схвалення плану реструктуризації.

Порівнюючи з Кодексом Закон містить значно звужений перелік документів, які повинен подати боржник задля затвердження плану реструктуризації. Зазначене свідчить про те, що при судовому розгляді справи суд та кредитори мають можливість значно глибше та достовірніше проаналізувати фінансовий стан боржника та можливості здійснення ним погашення заборгованості.

Статтею 121 Кодексу встановлено введення в дію мораторію на задоволення вимог кредиторів строком на 120 днів та його припинення з дня закриття провадження у справі про неплатоспроможність. Статтею 21 Закону також встановлюється мораторій з дня початку проведення процедури фінансової реструктуризації, що діє до завершення процедури фінансової реструктуризації, але не більше ніж протягом 90 днів. Отже, звертаючись

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

до суду, боржник має більш захищену позицію відносно свого майна.

Треба також звернути увагу на те, що відповідно до п. 3 ст. 23 Закону боржник та залучені кредитори зобов'язані завершити переговори та затвердити план реструктуризації не пізніше ніж протягом 90 календарних днів із дати початку проведення процедури фінансової реструктуризації. Кодекс відводить 120 днів для прийняття рішення про схвалення плану реструктуризації.

За КУзПБ боржник, подаючи заяву до суду про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, вже повинен скласти проект плану реструктуризації, який потім уточнюється та розробляється за участю арбітражного керуючого та погоджується з кредиторами. За Законом план реструктуризації розробляється боржником разом із кредиторами, залученими кредиторами та інвесторами (за наявності).

Що стосується безпосередньо форми та змісту плану реструктуризації, необхідно зазначити, що відповідно до ст. 124 Кодексу у плані реструктуризації боргів боржника зазначаються: 1) обставини, які спричинили неплатоспроможність боржника; 2) інформація про визнані судом вимоги кредиторів із зазначенням їх розміру та черговості задоволення; 3) інформація про майновий стан боржника за результатами проведених заходів з виявлення та складання опису майна боржника (проведення інвентаризації); 4) інформація про всі доходи боржника, у тому числі доходи, які боржник сподівається отримати протягом процедури реструктуризації боргів; 5) розмір суми, яка щомісяця буде виділятися для погашення вимог кредиторів; 6) вимоги кредиторів до боржника, які будуть прощені (списані) у разі виконання плану реструктуризації боргів; 7) розмір суми, яка щомісяця залишатиметься боржнику на задоволення побутових потреб, у розмірі не менше одного прожиткового мінімуму на боржника та на кожну особу, яка перебуває на його утриманні.

Відповідно до ст. 25 Закону план реструктуризації повинен містити: 1) суми та умови проведення боржником виплат за вимогами залучених кредиторів; 2) суми та умови проведення боржником виплат за вимогами кредиторів, які є пов'язаними особами борж-

ника (за наявності); 3) суми та умови сплати боржником зобов'язань за податками, зборами та іншими обов'язковими платежами; 4) умови участі інвесторів у плані реструктуризації (за наявності); 5) умови відкриття боржником банківського (банківських) рахунка (рахунків) у визначеному сторонами банку (банках), на який (які) переказуються кошти від продажу майна боржника виключно для цілей погашення його заборгованості перед залученими кредиторами; 6) інформацію про порядок погашення заборгованості перед іншими кредиторами боржника, які не беруть участі у процедурі фінансової реструктуризації; 7) умови отримання фінансування боржником (за потреби); 8) порядок проведення реструктуризації, в тому числі перелік договорів, які повинні бути підписані та/або змінені для завершення реструктуризації грошових зобов'язань та/або господарської діяльності боржника, та строки підписання таких договорів; 9) порядок здійснення контролю за виконанням плану реструктуризації; 10) умови та наслідки розірвання плану реструктуризації; 11) інші умови.

Одразу є зрозумілим, що план реструктуризації за Законом задовольняє, насамперед, «банківські» інтереси, оскільки має на меті затвердження умов та сум для погашення заборгованості, коли фінансовим установам байдуже, який фінансовий стан матиме боржник після погашення належних їм грошових коштів.

Відповідно до норм Кодексу в процедурі реструктуризації боргів беруть участь: боржник, кредитори, арбітражний керуючий, суд.

За нормами Закону: боржник, кредитори, залучені кредитори, ФГВФО, Спостережна рада, Секретаріат, Арбітраж.

З огляду на кількість учасників процесів КУзПБ має переваги для боржника, оскільки у разі судової реструктуризації коло учасників чітко визначене та повноваження кожного з них детально затверджені нормами, Закон же, визначаючи достатньо велику кількість учасників, має відсильні норми щодо необхідності створення Спостережною радою інших комітетів, тим самим ускладнюючи саму процедуру.

Цікавою також в Законі є ст. 20, якою передбачено, що у разі якщо на

дату початку процедури фінансової реструктуризації до господарського суду подана заява про порушення провадження у справі про банкрутство боржника, залучений кредитор або боржник має право до прийняття судом ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство подати клопотання про зупинення процедури банкрутства. Водночас, відповідно до п. 2 зазначеної статті, господарський суд: 1) зупиняє розгляд заяви про порушення провадження у справі про банкрутство до дня завершення процедури фінансової реструктуризації відповідно до статті 27 цього Закону; 2) поновлює розгляд заяви про порушення провадження у справі про банкрутство, якщо за результатами процедури фінансової реструктуризації не був затверджений план реструктуризації боржника; 3) відмовляє у порушенні провадження у справі про банкрутство боржника, якщо за результатами процедури фінансової реструктуризації був затверджений план реструктуризації, який передбачає задоволення або реструктуризацію вимог кредитора (кредиторів), який (які) подав (подали) заяву про порушення справи про банкрутство боржника.

Однак Книга Четверта КУзПБ взагалі не містить підстав для закриття провадження у справі, зупинення розгляду чи відмови у відкритті провадження з підстав, які зазначені у Законі. Певні умови для зловживань містить і виклад п. 1 ст. 20 Закону, в якому зазначено: «боржник має право до прийняття судом ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство подати клопотання про зупинення процедури банкрутства». У разі задоволення такої заяви неясним стає юридична перспектива провадження про банкрутство, позаяк КУзПБ не містить подібної підстави для зупинення провадження, а заява про порушення провадження у справі про неплатоспроможність може бути подана виключно боржником.

Аналізуючи норми Закону, треба зазначити, що процедура реструктуризації може бути визначена як комплекс заходів, направлених лише на затвердження плану реструктуризації та визначення його умов. Відповідно до ст. 27 Закону процедура фінансової реструктуризації вважається завершеною з моменту настання будь-якої

з таких подій: 1) підписання плану реструктуризації; 2) надання незалежним експертом звіту про огляд фінансово-господарської діяльності, яким не підтверджується перспективність господарської діяльності боржника; 3) відкликання боржником своєї заяви про реструктуризацію протягом 30 календарних днів з моменту її подання до секретаріату шляхом подання письмової заяви боржником; 4) подання до секретаріату залученими кредиторами письмової заяви про те, що переговори з приводу реструктуризації припинено без досягнення згоди, що не потребує підтвердження з боку боржника; 5) закінчення 90 денного строку.

За нормами КУзПБ план реструктуризації розробляється строком до 5 років. Якщо справа стосується заборгованості за кредитом в іноземній валюті, забезпеченим квартирою або житловим будинком, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника, строк плану реструктуризації встановлюється на 10 або 15 років залежно від виду житла.

Водночас щодо внесення змін до плану реструктуризації чи зміни встановлених умов Закон взагалі не передбачає такої можливості для боржника. Норми КУзПБ більш лояльні для боржника: ч. 7 ст. 126 КУзПБ передбачено, що господарський суд має право за вмотивованим клопотанням боржника чи кредитора змінити план погашення боргів у частині збільшення чи зменшення строку його виконання або розміру суми, яка щомісяця буде виділятися для погашення вимог кредиторів, чи суми, яка щомісяця залишається боржнику на задоволення побутових потреб. Також у п. 5 Прикінцевих та перехідних положень КУзПБ встановлено, що боржник та забезпечений кредитор за погодженням можуть встановити в плані реструктуризації або мировій угоді інші умови та порядок погашення вимог забезпеченого кредитора за умови, що вони є не гіршими для інтересів боржника, ніж ті, що встановлені цим пунктом.

Сама процедура реструктуризації відповідно до ст. 129 КУзПБ закінчується або за фактом виконання боржником плану реструктуризації або у зв'язку з невиконанням боржником плану реструктуризації боргів за клопотанням кредитора. Водночас протягом дії плану реструктуризації боргів боржник повинен повідомляти креди-

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

торів про істотні зміни у своєму майновому стані.

Наслідками участі боржника в процедурі фінансової реструктуризації за Законом є те, що боржник не має права подавати заяву про реструктуризацію протягом 18 місяців після початку проведення процедури фінансової реструктуризації за його попередньою заявою або після ініціювання боржником санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство. Наслідками невиконання плану реструктуризації за КУзПБ є визнання боржника банкрутом та відкриття процедури реалізації майна.

Деталізований аналіз норм Закону та КУзПБ дає всі підстави вважати,

що у разі дійсної складної фінансової ситуації боржника при зверненні його до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність він є більш захищеним та має можливість захистити своє майно та бути почутим як судом, так і кредиторами. Під час судової реструктуризації суд та кредитори повинні враховувати рівень доходу боржника, мають можливість ознайомитися та проаналізувати декларацію як боржника, так і членів його сім'ї, скласти реальний «портрет» та виставити свої вимоги в збалансованому вигляді. Боржник же має можливість передбачити залишення собі частини доходу для забезпечення себе та членів своєї сім'ї.

13.

Процедура погашення боргів боржника — фізичної особи фактично є завершальним етапом провадження, метою якого є задоволення вимог кредиторів за рахунок реалізації майна боржника.

Процедура погашення боргів. Продаж майна боржника

За загальним визначенням погашені вимоги кредиторів — це задоволені вимоги кредиторів, а також зобов'язання, щодо яких досягнуто згоди про припинення, у тому числі заміну або припинення зобов'язання в інший спосіб (ст. 1 КУзПБ).

Основним завданням, яке постає у цій процедурі перед учасниками справи, є реалізація майна боржника та погашення за рахунок отриманих від такої реалізації коштів вимог кредиторів. Водночас на арбітражного керуючого покладається формування ліквідаційної маси та її реалізація за найвищою ціною задля подальшого спрямування отриманих від продажу коштів на задоволення вимог кредиторів.

Процедура погашення боргів вже не передбачає можливості відновлення платоспроможності боржника, який визнається банкрутом.

Визнання боржника банкрутом і правовий режим його майна

Статтею 130 КУзПБ передбачено, що господарський суд ухвалює постанову про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника у разі, якщо протягом 120 днів з дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність зборами кредиторів не прийнято рішення про схвалення плану реструктуризації боргів боржника або прийнято рішення про перехід до процедури погашення боргів боржника.

Водночас треба зауважити, що при ухваленні постанови про визнання боржника банкрутом суд враховує не лише сам факт прийняття зборами кредиторів такого рішення, але й наявність підстав (зокрема фінансово-економічних) для введення саме процедури погашення боргів боржника.

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

Постановою про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника господарський суд також призначає керуючого реалізацією майна в порядку, визначеному цим Кодексом.

Повідомлення про визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення боргів боржника оприлюднюється на офіційному веб-порталі судової влади України протягом трьох днів з дня прийняття відповідної постанови суду.

Не пізніше 30 днів з дня введення процедури погашення боргів боржника керуючий реалізацією майна спільно з боржником проводить інвентаризацію майна боржника та визначає його вартість (ч.2 130 КУзПБ).

Чинним законодавством порядок здійснення інвентаризації майна боржника фізичної особи не визначений.

Інвентаризація проводиться задля забезпечення достовірності даних щодо наявності майна банкрута, яким забезпечуються його зобов'язання. Під час інвентаризації активів перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан, відповідність і оцінка. Водночас забезпечуються: виявлення фактичної наявності майна; установлення залишку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з наданими банкрутом документами; виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються; виявлення неліквідних активів.

Інвентаризації підлягає все майно банкрута, на яке може спрямовуватися стягнення і яке може бути включено до ліквідаційної маси, зокрема: нерухомість (ділянки, будинки, квартири, гаражі); транспортні засоби (автомобілі легкові та вантажні, мотоцикли, водний і повітряний транспорт, сільськогосподарська техніка); акції та цінні папери; документи, що підтверджують участь в ТОВ та частку в цих організаціях; готівкові гроші і кошти на банківських рахунках; коштовності; предмети розкоші; інше майно.

На підставі здійсненої інвентаризації та опису формується ліквідаційна маса. Під час інвентаризації керуючий реалізацією повинен мати можливість вилучити певне майно з переліку, якщо воно має незначну вартість або неліквідне. В багатьох державах за проведення

інвентаризації та продаж майна керуючий реалізацією отримує окрему винагороду, що розраховується у відсотках від вартості реалізованого майна. Це мотивує арбітражного керуючого та в подальшому керуючого реалізацією до ефективної роботи з розшуку та інвентаризації, опису майна банкрута, а також дозволяє не включати до складу ліквідаційної маси неліквідне або малоліквідне майно, реалізація якого не дозволить відновити платоспроможність або розрахуватися з боргами, проте істотно погіршить якість життя боржника. Те саме стосується і малоцінних речей, що можуть бути важливі для боржника особисто.

При розгляді справ про банкрутство фізичних осіб суди повинні враховувати необхідність забезпечення справедливого балансу між майновими інтересами кредиторів і особистими правами боржника (в тому числі його правами на гідне життя і гідність особи). Вказана обставина підлягає врахуванню судом, який розглядає справу про банкрутство, при розгляді звернень керуючого реалізацією майна про надання йому доступу в житлові приміщення, що належать боржникові, до адрес і вмісту електронної та звичайної пошти фізичної особи тощо, а також при розгляді клопотання боржника про отримання з ліквідаційної маси грошових коштів в розумному розмірі на оплату особистих потреб.

З моменту визнання боржника банкрутом розпорядження усіма правами боржника щодо майна, включеного до складу ліквідаційної маси, здійснює керуючий реалізацією від імені боржника.

Формування ліквідаційної маси боржника

Основним етапом процедури погашення боргів боржника є формування ліквідаційної маси, адже саме реалізація майна, що увійшло до її складу, в цій процедурі є основним джерелом погашення вимог кредиторів.

При формуванні ліквідаційної маси керуючому реалізацією треба враховувати норми статті 131, 132 КУзПБ.

Частиною 2 ст.131 КУзПБ визначено, що до складу ліквідаційної маси включається все майно боржника, що перебуває у його власності, а також те, що буде отримано боржником у власність після визнання його банкрутом і до за-

вершення процедури погашення боргів боржника. Тобто, у разі отримання банкрутом спадщини, авторських винагород чи інших надходжень вони мають бути включені до складу ліквідаційної маси і реалізовані для покриття боргів банкрута.

Отже, до складу ліквідаційної маси боржника — фізичної особи включається майно, наявне у боржника, виявлене арбітражним керуючим при роботі щодо встановлення фактичного фінансового стану боржника, а також в результаті стягнення дебіторської заборгованості, оскарження правочинів боржника.

У ліквідаційну масу не включаються виплати, одержані боржником на утримання інших осіб (наприклад аліменти на неповнолітніх дітей; страхова пенсія у зв'язку з втратою годувальника, призначена дитині; допомога на дитину; соціальні пенсії, допомоги і заходи соціальної підтримки, встановлені для дітей-інвалідів тощо).

Законодавець визначає в ч. 6, 7 ст. 131 КУзПБ те майно, яке не може бути включено керуючим реалізацією до складу ліквідаційної маси:

- 1) житло, яке є єдиним місцем проживання сім'ї боржника (квартира загальною площею не більше 60 квадратних метрів або житловою площею не більше 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї боржника чи житловий будинок загальною площею не більше 120 квадратних метрів) та не є предметом забезпечення, а також інше майно боржника, на яке згідно із законодавством не може бути звернено стягнення;
- 2) кошти, що перебувають на рахунках боржника у пенсійних фондах та фондах соціального страхування;
- 3) майнові об'єкти боржника, що вилучаються зі складу ліквідаційної маси за рішенням господарського суду.

Відповідно до ст. 132 КУзПБ господарський суд має право за вмотивованим клопотанням боржника та інших учасників провадження у справі про неплатоспроможність вилучити із складу ліквідаційної маси майно боржника, на яке згідно із законодавством може бути звернено стягнення, але воно є

необхідним для задоволення нагальних потреб боржника або членів його сім'ї. При вилученні майнових об'єктів боржника зі складу ліквідаційної маси господарським судом має бути враховано такі вимоги:

- 1) вартість таких об'єктів не може бути більшою 10 розмірів мінімальної заробітної плати та які є неліквідними чи дохід від реалізації яких істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів;
- 2) загальна вартість майна боржника, що вилучається із складу ліквідаційної маси, відповідно до положень ст.132 КУзПБ, не може перевищувати 30 розмірів мінімальної заробітної плати.

З ліквідаційної маси має бути вилучено майно, на яке не може бути звернено стягнення відповідно до вимог цивільного процесуального законодавства.

Реалізація майна банкрута

Після формування ліквідаційної маси здійснюється реалізація майна боржника. Частина 8 ст.131 КУзПБ встановлює, що продаж майна банкрута здійснюється відповідно до умов та в порядку, визначених КУзПБ для юридичних осіб.

Питанню продажу майна присвячено Розділ V Книги Третьої КУзПБ.

Продаж майна боржника відбувається на конкурентних засадах (на аукціоні в електронній торговій системі).

Основними діями арбітражного керуючого щодо організації та проведення аукціонів є:

- 1) проведення оцінки активів боржника, визначення умов продажу активів та їх направлення зборам кредиторів та забезпеченим кредиторам;
- 2) одержання у порядку, передбаченому КУзПБ, згоди кредиторів щодо умов продажу;
- 3) здійснення оголошення замовником (арбітражним керуючим) про проведення аукціону з реалізації активів;
- 4) укладання договору з оператором авторизованого електронного майданчику задля здійснення продажу

Лекція

1.

Лекція

2.

Лекція

3.

Лекція

4.

Лекція

5.

Лекція

6.

Лекція

7.

Лекція

8.

Лекція

9.

Лекція

10.

Лекція

11.

Лекція

12.

Лекція

13.

майна боржника шляхом проведення аукціону;

- 5) внесення замовником аукціону (арбітражним керуючим) до системи інформації про продаж майна та формування лотів в оголошенні про проведення аукціону, визначення дати і строку проведення аукціону, початкової ціни майна та виду аукціону (повторний, другий повторний);
- 6) проведення повторного аукціону у разі, якщо перший аукціон закінчився без визначення переможця, із зменшеною на 20 відсотків початковою ціною повторного аукціону;
- 7) проведення другого повторного аукціону у разі, якщо повторний аукціон також закінчився без визначення переможця, із зменшеною на 25 відсотків початковою ціною першого повторного аукціону. Збори кредиторів, а щодо заставленого майна — забезпечений кредитор, можуть своїм рішенням встановити початкову ціну повторного аукціону, другого повторного аукціону меншу, ніж визначено частинами другою і четвертою ст. 79 КуЗПБ;
- 8) автоматичне формування електронною торговою системою протоколу про проведення аукціону, який надсилається всім учасникам та замовнику негайно після завершення аукціону. Протокол про проведення аукціону та акт про придбання майна на аукціоні є підставою для видачі свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів) та державної реєстрації права власності на майно або майнове право в порядку, передбаченому законодавством України;
- 9) після повної сплати ціни продажу активів здійснюється передавання активів покупцю, про що складається акт про придбання майна на аукціоні у простій письмовій формі, що не потребує нотаріального посвідчення.

Докладно порядок проведення аукціонів регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2019 р. № 865 «Порядок організації та проведення аукціонів з продажу

майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність)». Документом визначається, що Державне підприємство «ПРОЗОРРО.ПРОДАЖІ», що належить до сфери управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, є відповідальним за забезпечення функціонування електронної торгової системи з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність) і адміністратором зазначеної електронної торгової системи. Система складається з адміністратора центральної бази даних та модуля аукціону і багатьох майданчиків.

Положенням закладена можливість проведення аукціонів двох типів: перший — з підвищенням ціни (англійський); другий — з автоматичним зниженням, або як його ще називають — голландський.

Звичайний (англійський) аукціон у ProZorro.Продажі проходить у 3 раунди. Аукціон починається зі стартових цін, які запропонували учасники. Учасники мають 5 хвилин після старту, щоб переглянути пропозиції конкурентів. Кожному учаснику у кожному раунді дається по 3 хвилини, щоб змінити свою ставку (збільшити на крок аукціону чи більше або ж залишити незмінною). Першим змінює ставку той учасник, який подав найнижчу ціну (у першому раунді — той, який подав найнижчу стартову ціну, а у 2-му та 3-му раундах — той, чия ціна стала найнижчою у попередньому раунді). Тобто учасник, який подав найвищу стартову ціну (закриту цінову пропозицію), має перевагу над іншими учасниками аукціону. Він може бачити, як саме вони змінили ставки під час 1-го раунду, та таким чином контролювати ситуацію. В нього є можливість збільшувати ціну так, щоб вона залишалась найвищою після кожного з раундів, та має найвищі шанси на перемогу.

Голландський аукціон — процедура, в якій аукціон проходить у 2 етапи — спочатку ціна знижується, а потім підвищується. Голландський аукціон триває 6 годин 45 хвилин від свого початку. Організатор оголошує початкову ціну, яка знижується кожні X хвилин (встановлений проміжок часу). Будь-який учасник на будь-якому моменті зниження ціни може погодитися з цією ціною (зробити ставку) та таким чином «зафіксувати» її. Після цього інші учасники подають закриті

пропозиції. Закриті цінові пропозиції не бачить ніхто з учасників. Час для подачі закритих цінових пропозицій призначає система, зазвичай це період близько 16:15-16:45. У учасників є 10 хвилин на подачу своєї закритої цінової пропозиції. Коли завершується етап подачі закритих цінових пропозицій, система визначає учасника, який запропонував найвищу ціну, — він стає переможцем етапу і розкриваються пропозиції всіх учасників. Учасник, який «зафіксував» ціну, за бажанням може підвищити свою ставку, щоб перебити найвищу з закритих пропозицій. Його рішення є вирішальним і на це відведено окремий етап. Учасник, який запропонував найвищу ціну, вважається переможцем. Тобто учасник, який першим зважить на фіксацію ціни під час її зниження, матиме перевагу над конкурентами, бо має право останнього ходу та може самостійно вирішити, чи хоче він «перебивати» їхні ставки, чи ні.

Замовник аукціону оголошує про проведення першого аукціону протягом 20 днів з дня отримання згоди на продаж майна або ж тоді, коли його умови визначить суд. Стартова ціна такого майна, склад лота, величина кроку аукціону і текст оголошення, вартість утримання, зберігання та витрат на продаж заставного майна мають бути узгоджені з кредиторами перед початком аукціону. Якщо сторони не можуть домовитися про умови, то це питання вирішує господарський суд. При продажу на аукціоні права вимоги про його проведення також повідомляють і боржника.

Керуючому реалізацією варто враховувати такі рекомендації при виставленні майна на торги:

- ▶ обрати один з акредитованих майданчиків та підписати договір;
- ▶ зареєструватись на майданчику та отримати доступ до персонального кабінету керуючого реалізацією;
- ▶ присвоїти лоту унікальний номер;
- ▶ якісно описати лот та обрати дату проведення аукціону відповідно до вимог КУзПБ та Постанови Кабінету Міністрів України;
- ▶ завантажити оголошення до системи;
- ▶ протягом часу експозиції лоту слідкувати за питаннями, що надходять від потенційних учасників;
- ▶ вчасно відповідати та надавати уточнення.

Замовник аукціону забезпечує доступ до відомостей про майно, що підлягає продажу, а також ознайомлення з майном за його місцезнаходженням. Доступ до такої інформації в електронній системі є безоплатним та вільним.

В системі також організатор обов'язково публікує протокол торгів.

Отже, в системі буде видно весь хід аукціону в Прозоро: хто, коли, які подавав ставки, виграв і став переможцем на аукціоні.

Проте, якщо якась частина ліквідаційної маси банкрута є швидкопливною або коштує менше однієї мінімальної заробітної плати, тоді керуючий реалізацією за аналогією з положеннями ч.1 ст.63 КУзПБ самостійно визначає покупця без допомоги аукціону.

На аукціоні завжди повинні бути як мінімум 2 учасники, інакше буде відсутнє конкурентне начало, властиве торгам. За такої умови на аукціоні переможцем стає особа, яка запропонувала найвищу ціну за майно, виставлене на торги (ч.2 ст.78 КУзПБ).

Водночас переможець аукціону може відмовитися від покупки й не проводити її оплату, втрачаючи при цьому гарантійний внесок. І тоді аукціон проводять заново (ст.86 КУз ПБ).

Разом з тим керуючий реалізацією як замовник аукціону та продавець, на відміну від переможця аукціону, не може відмовитися від продажу майна. Отже, аукціон — це процедура й одночасно угода, де вирішується питання про набуття відповідною особою — переможцем пріоритетного права на укладення з ним як з покупцем договору купівлі-продажу виставленого на торги майна.

Важливою проблемою при продажу майна на аукціоні є забезпечення сталості перемоги покупця-переможця аукціону.

Варто відзначити, що в українській правозастосовній практиці трапляються непоодинокі випадки визнання недійсними результатів аукціонів вже по їх завершенню і після оголошення переможця.

Закон «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який втратив чинність, пов'язував визнання результатів аукціону недійсними з порушенням вимог закону під час проведення торгів (ч.3 ст.55). Однак судова практика пішла шляхом розширеного тлумачення зазначеної норми, вважаючи за можливе

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

визнавати торги недійсними у випадках порушення закону не тільки при проведенні аукціону, а й при підготовці чи навіть оформленні результатів торгів.

І тому при прийнятті КУзПБ розробники намагалися забезпечити стабільність результатів аукціону. Відповідно до КУзПБ підстав оскаржувати торги стало значно менше. Так, у силу ст.73 КУзПБ визнання недійсним правочину, учиненого на аукціоні, можливе за наявності таких умов:

- ▶ порушено порядок підготовки та проведення аукціону;
- ▶ порушення завадило або могло перешкодити продати майно за найвищою ціною.

Одного факту порушення порядку підготовки та проведення аукціону явно недостатньо для визнання аукціону недійсним. Необхідно встановити причинно-наслідковий зв'язок між порушенням зазначеного порядку й можливим продажем за найвищою ціною. Тоді зацікавлені особи повинні будуть довести, що вони могли б запропонувати ціну більшу, ніж переможець. У цьому разі такими доказами можуть служити кошти на розрахунковому рахунку. Водночас правомірність їх отримання тепер також стане предметом доказування.

Варто відзначити, що закріплений Постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2019 р. № 865 «Порядок організації та проведення аукціонів з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» являє собою не стільки регламентацію технічної сторони роботи електронної торгової системи, скільки повноцінний порядок продажу майна в процедурі банкрутства (неплатоспроможності), підміняючи при цьому весь розділ V КУзПБ. Окремі положення цього Порядку входять у суперечність із положенням Кодексу, зокрема: заборона на поширення інформації про учасника аукціону до закінчення торгів (п.61 Порядку); водночас в Порядку взагалі відсутні будь-які фільтри (обмеження) для участі відносно деяких категорій покупців; можливість участі в аукціоні лише одного учасника (абз.6 п.73 Порядку); незважаючи на те, що суть аукціону полягає в конкуренції цінних пропозицій двох і більше учасників; визнання аукціону таким, що не відбувся, у разі непідписання акту про придбання майна на

аукціоні з переможцем аукціону (абз.1 п.95 Порядку). Очевидно, що норми КУзПБ — акту вищої юридичної сили — мають пріоритет у застосуванні.

Задоволення вимог кредиторів

Порядок задоволення вимог кредиторів у процедурі погашення боргів боржника визначено ст.133 КУзПБ. Саме кошти, отримані від реалізації майна боржника на окремий банківський рахунок, що відкритий керуючим реалізацією, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів.

Стаття 133 КУзПБ визначає порядок, згідно з яким мають витратитись кошти, отримані від реалізації майна боржника, а саме:

- 1) витрати, пов'язані з провадженням у справі про неплатоспроможність (витрати на оплату судового збору, сплату винагороди і відшкодування витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним своїх повноважень, оплату послуг спеціалістів для проведення оцінки майнових об'єктів, що підлягають продажу, а також витрати на проведення аукціону), відшкодовуються у повному обсязі до задоволення вимог кредиторів;
- 2) вимоги кредиторів, включені до реєстру вимог кредиторів, задовольняються у такій черговості:
 - ▶ у першу чергу задовольняються вимоги до боржника щодо сплати аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування;
 - ▶ у другу чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) та проводяться розрахунки з іншими кредиторами;
 - ▶ у третю чергу сплачуються неустойки (штраф, пеня), внесені до реєстру вимог кредиторів.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються за рахунок коштів від продажу майна боржника після повного задоволення вимог попередньої черги крім випадків, встановлених цим Кодексом.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно до суми вимог, що належить кожному кредиторів однієї черги.

Відповідно до ч.3 ст.133 КУзПБ вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника, забезпеченими заставою майна фізичної особи, задовольняються за рахунок такого майна.

Кошти, отримані від продажу майна банкрута, що є предметом забезпечення, після покриття витрат, пов'язаних з утриманням, збереженням та продажем цього майна, та сплати додаткової винагороди арбітражного керуючого відповідно до положень статті 30 КУзПБ використовуються виключно для задоволення вимог кредитора за зобов'язаннями, які таке майно забезпечує.

Незадоволені за рахунок реалізації предмета застави вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника, забезпеченими заставою майна, задовольняються у другу чергу (ч.5 ст.133 КУзПБ).

Частиною 6 вказаної статті закріплено, що вимоги, незадоволені через недостатність майна боржника, вважаються погашеними, крім випадків, передбачених КУзПБ. Такими є вимоги, нерозривно пов'язані із особистістю фізичної особи (ч. 2 ст. 134 КУзПБ), в тому числі відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, сплата аліментів.

Такі вимоги, що не були повністю погашені у справі про неплатоспроможність, можуть бути заявлені після закінчення провадження у справі про неплатоспроможність у непогашеній частині.

Участь адвоката в процедурі погашення боргів

До основних обов'язків (функцій) адвоката як представника одного з учасників процедури погашення боргів фізичної особи (боржника або кредитора) у межах наданих йому повноважень належать:

- 1) забезпечення представництва інтересів Клієнта у судових засіданнях;
- 2) перевірка правильності та повноти формування ліквідаційної маси боржника;

- 3) звернення у випадках, передбачених КУзПБ, до господарського суду із заявою про визнання недійсними правочинів, вчинених боржником протягом трьох років до дня відкриття провадження у справі про неплатоспроможність боржника;

- 4) забезпечення представництва інтересів Клієнта під час зборів кредиторів, в тому числі під час розгляду зборами питання погодження умов продажу майна боржника;

- 5) взаємодія з арбітражним керуючим (керуючим реалізацією майна) задля забезпечення під час процедури погашення боргів боржника дотримання прав та законних інтересів клієнта; оскарження, за необхідності, дій або бездіяльності арбітражного керуючого в порядку, визначеному чинним законодавством України про банкрутство.

Забезпечуючи представництво інтересів клієнта у судових засіданнях, адвокат повинен мати на увазі таке.

Провадження у справах про банкрутство фізичної особи розглядаються виключно господарськими судами за місцезнаходженням фізичної особи (ч. 1 ст. 8 КУзПБ). Зміна підсудності та передача справи до іншого господарського суду у разі зміни місцезнаходження боржника після порушення провадження у справі про неплатоспроможність не відбувається, оскільки фізична особа-боржник є заявником, а не відповідачем у справі про неплатоспроможність (ч. 2 ст. 31 Господарського процесуального кодексу України). Зазначена норма КУзПБ таким чином передбачила та унеможливила зловживання фізичною особою такого способу затягування процедури.

Під час оскарження судових рішень у справах про неплатоспроможність адвокату треба враховувати, що оскарження судових рішень у процедурі погашення боргів не зупиняє провадження у справі про банкрутство (ч. 5 ст. 9 КУзПБ). Водночас треба мати на увазі, що в процедурах банкрутства існують певні особливості оскарження судових рішень, визначені в ст. 9 КУзПБ.

Адвокат наділений повноваженнями брати участь у перевірці правильності та повноти формування ліквідаційної маси боржника.

Лекція
1.

Лекція
2.

Лекція
3.

Лекція
4.

Лекція
5.

Лекція
6.

Лекція
7.

Лекція
8.

Лекція
9.

Лекція
10.

Лекція
11.

Лекція
12.

Лекція
13.

Адвокат, захищаючи права боржника, повинен здійснити заходи щодо максимального збереження його майна, забезпечити вилучення арбітражним керуючим майна, що не підлягає включенню до складу ліквідаційної маси.

Здійснюючи представництво інтересів кредиторів, адвокат, навпаки, повинен діяти з метою якомога повного забезпечення вимог кредиторів задля максимального наповнення ліквідаційної маси.

Для можливості здійснення контролю за діяльністю арбітражного керуючого щодо формування ліквідаційної маси адвокат, представляючи інтереси як кредитора, так і боржника, має можливість на спеціалізованій сторінці Міністерства юстиції України в мережі Інтернет ознайомлюватися з інформацією про активи, включені до складу ліквідаційної маси, які повинен подавати арбітражний керуючий не пізніше 10 календарних днів з дня проведення інвентаризації майна боржника та кожного 10-го числа місяця.

Окрім того, під час представництва інтересів боржника у справі про неплатоспроможність адвокат має можливість періодично ознайомлюватись з оприлюдненою інформацією про активи, включені до ліквідаційної маси.

Адвокат може звертатися до суду із заявою про визнання недійсними правочинів боржника лише у разі представництва інтересів кредиторів.

Відповідно до ст. 42 КУзПБ встановлено, що правочини, вчинені боржником після порушення провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) або вчинені боржником протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), тобто у так званій «підозрілий період», можуть бути визнані недійсними за заявою арбітражного керуючого або кредитора.

Інформацію про вчинення боржником правочинів, що можуть бути визнані недійсними в порядку ст. 42 КУзПБ, адвокат може отримати як з відкритих джерел (державних реєстрів), так і користуючись правами, наданими ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Заяви про визнання недійсними вчинених боржником правочинів оформляються відповідно до вимог ст. 162 ГПК України та розглядаються госпо-

дарським судом, в провадженні якого перебуває справа про неплатоспроможність боржника (ст. 7 КУзПБ).

Однією з найважливіших функцій адвоката у справах про неплатоспроможність фізичної особи є представництво інтересів кредитора при проведенні зборів кредиторів. Насамперед це стосується погодження умов продажу майна боржника.

Адвокат як представник кредитора повинен проаналізувати запропоновані умови продажу на предмет їх відповідності нормам чинного законодавства та визначити, чи забезпечують запропоновані умови продажу подальше здійснення реалізації майна боржника за максимально можливою ціною.

Адвокат, за необхідності, готує обґрунтовані заперечення щодо запропонованих умов продажу, які мають бути зазначені в протокольному рішенні зборів кредиторів та/або надані господарському суду під час можливого розгляду судом клопотання керуючого реалізацією майна про визначення умов продажу.

Саме активна позиція адвоката, як представника кредитора зможе в майбутньому забезпечити швидкий та прозорий процес реалізації майна боржника та погашення кредиторських вимог.

Адвокат має перебувати у постійній взаємодії з арбітражним керуючим. Як представник кредитора або боржника адвокат має право отримувати інформацію щодо ходу процедури погашення боргів, в тому числі безпосередньо від керуючого реалізацією.

Адвокат як представник кредитора або боржника наділений правом звернутися до суду, до державного органу з питань банкрутства та/або саморегулювальної організації арбітражних керуючих зі скаргою на дії/бездіяльність арбітражного керуючого та вимогою притягнути арбітражного керуючого до дисциплінарної відповідальності з підстав, визначених ст. 19 КУзПБ. Крім того, у разі неналежного виконання арбітражним керуючим своїх обов'язків, кредитор має право поставити перед зборами кредиторів питання щодо звернення до господарського суду з клопотанням про припинення повноважень арбітражного керуючого в порядку ст. 123 КУзПБ.